

De complimenten van de Komintern

‘Partijgenooten, voor het eerst sedert het bestaan van de Communistische Partij van Holland, richten wij ons tot u met het gevoel van de grootste bevrediging. Eindelijk begint uw partij een politiek te voeren, die het haar mogelijk zal maken een massapartij te worden.’¹ In september 1925, ruim twee jaar nadat de Komintern zich voor het eerst tot de Nederlandse sectie had gewend, kreeg de CPH zowaar een compliment uit Moskou. Eindelijk leek het met de partij de goede kant op te gaan, nu de tribunistische generatie haar leidende positie had opgegeven. Met uitzondering van partijvoorzitter De Visser zat er niemand meer in de top van de CPH die in 1909 betrokken was geweest bij de oprichting van de SDP.² De meeste van de nieuwe bestuursleden waren tijdens de oorlogsjaren tot de partij toegetreden. Zij waren verknochte aanhangers van de Sovjet-Unie en stelden zich zonder meer loyaal op tegenover Moskou. Dat gold ook voor De Visser: ‘wanneer de Internationale ... een besluit neemt, moet dit een wet voor ons zijn’.³

Met zo’n gehoorzame leiding had Moskou reden tevreden te zijn met de CPH. Daarbij kwam ook nog dat de betrekkingen met het NAS zich in de gewenste richting ontwikkelden. De aansluiting bij de RVI hing in de lucht; zij zou aan het einde van het jaar daadwerkelijk plaatsvinden. Dit hing samen met de aanzienlijke verbetering van de relatie tussen de vakcentrale en de CPH, na het vertrek van het driemanschap.

Zo leek in de zomer van 1925 alles koek en ei tussen de CPH en de Komintern. Lang zou deze onbekommerde toestand niet duren. Na het schouderklopje voor de Nederlandse sectie zou Moskou in het kader van de eenheidsfrontstrategie meer aandacht gaan schenken aan de linkervleugel binnen de reformistische vakbeweging. Dit betekende dat terwijl de CPH het NAS het hof maakte, de Komintern meer naar Fimmen lonkte. De Nederlandse secretaris van de Internationale Transportarbeiders Federatie (ITF) werd als een voorname schakel beschouwd om het Internationaal Verbond van Vakverenigingen (IVV) tot samengaan met de RVI te bewegen.

Met Fimmen onderhield de nieuwe CPH-leiding nauwelijks contacten, maar de teruggetreden Wijnkoop des te meer. De ex-partijvoorzitter trachtte dit uit te buiten in het conflict met zijn opvolgers, dat niet alleen in de CPH maar ook in de CJB en tussen de IAH en IRH werd uitgevochten. De ‘Wijnkoopianen’ schilderden de CPH daarbij af als een NAS-partij, die de linkervleugel in het NVV zou verwaarlozen. Moskou was bepaald niet immuun voor deze weergave. Hoewel de Komintern-top de nieuwe partijleiders steunde, zag men daar ook wel in dat de vakbondslinje van Wijnkoop in feite veel gemeen had met de eigen oriëntatie. Daarnaast profiteerde Wijnkoop van het grote wantrouwen dat er in Moskou bestond ten aanzien van

NAS-voorzitter Sneevliet. Nu de koers duidelijk weer wat meer in rechtse richting ging, raakten uitgesproken linkse vertegenwoordigers in een ongunstig licht.

Herleving machtsstrijd in de Sovjet-top

De veranderende opstelling van de Komintern hing samen met het verloop van de strijd om de macht in de CPSU, zoals de RCP sinds december 1925 heette.⁴ Nadat Stalin, Zinovjev en Kamenev hun gemeenschappelijke vijand Trotski eendrachtig op dood spoor hadden gezet, namen in de loop van 1925 de spanningen binnen de trojka toe. Belangrijk twistpunt was de vraag hoe de industriële ontwikkeling van de Sovjet-Unie moest worden gefinancierd. Met Stalin aan zijn zijde meende Boecharin dat men de boeren hiervoor de middelen bijeen kon laten brengen, door hen aan te moedigen de productie te verhogen. ‘Den Bauern ... müssen wir sagen: “Bereichert Euch!”’, aldus de voormalige ‘linkse’ communist, die nu de rechtervleugel in de CPSU aanvoerde. Zinovjev en Kamenev waren eerst ook voor een aan de eisen van de boerenstand tegemoetkomende politiek geweest, maar wezen nu op het politieke gevaar dat de welvarende *koelakken* konden gaan vormden. Zij raakten hiermee van lieverlee in het gezelschap van Trotski. Hij wilde de klassenstrijd op het platteland aanwakkeren en het tempo van de industrialisatie opschroeven.⁵

Op het veertiende congres van de CPSU, in december 1925, kwam het tot een openlijke breuk in de trojka – niet alleen vanwege het agrarische beleid, maar ook door de positie van Stalin. Gesteund door Lenins weduwe Kroepkaja (de eveneens aanwezige Trotski hield zich geheel afzijdig) vielen Zinovjev en Kamenev openlijk de invloedrijke partijsecretaris aan. Het gelukte de twee echter niet de macht van Stalin te beteugelen doordat die er juist door zijn controle over het partijapparaat voor had kunnen zorgen dat het congres in overgrote meerderheid uit zijn aanhangers bestond. Kamenev werd met zijn degradatie tot kandidaat-lid van het politburo politiek uitgerangeerd. Evenals Trotski behield Zinovjev nog wel zijn plaats in dit gremium. Zijn machtspositie liep echter behoorlijke schade op doordat hij werd afgezet als hoofd van de partijorganisatie van Leningrad. Met de hulp van Boecharin kwam Stalin nu als eerste man in de CPSU naar voren.⁶

De opgelaaide machtsstrijd in Moskou deed zich ook in de Komintern voelen. In de zomer van 1925 poogde Stalin de invloed van Zinovjev te verzwakken door met de hulp van zijn zaakgelastigde Manoeïlski het ontslag van de beschermelingen van de Komintern-voorzitter in de leiding van de КРД, Fischer en Maslow, na te streven.⁷ De twee zouden onder de invloed van ‘ultra-links’ staan en zich niet veel aantrekken van Moskou. Zo zouden zij weinig op hebben met de eenheidsfrontstactiek van toenadering tot de reformistische, sociaal-democratische vakbeweging. In een onbarmhartige open brief nagelde het ЕККИ (inclusief Zinovjev, die kennelijk geen kans zag zich aan dit oordeel te onttrekken) het falende duo aan de schandpaal. Het bespeurde “‘anti-moskovitische’, d.w.z. tegen de Sowjet-Unie, tegen de R.K.P., en tegen Komintern gerichte tendenzen binnen de partij’. Als kan-

didaat-lid van het EKKI en het Präsidium had Fischer haar eigen politieke doodvonnis moeten ondertekenen: de Komintern-leiding wenste een versterking van de ‘rechtsen’ in de partijleiding als tegenwicht tegen ‘ultra-links’. Fischer en Maslow maakten in de herfst van 1925 plaats voor twee favorieten van Stalin. De meer plooi-bare en volgzaam Thälmann werd partijleider en de in de CPH niet onbekende Neumann partij-ideoloog. Het dissidente duo werd in 1926 geroyeerd.⁸

Tegen het einde van 1925 begon de Komintern een campagne tegen ‘ultra-links’. De ‘gebrekkige’ toepassing van de eenheidsfrontstactiek was een standaardonderdeel van de beschuldigingen. Na Fischer en Maslow waren Treint en Girault, de protégés van Zinovjev in de PCF, de volgende prominente slachtoffers. In december kwam Manoeïlski in opdracht van Stalin naar Parijs om mee te delen dat Treints dagen geteld waren. In maart 1926, op de zesde Erweiterte Exekutive, ging de PCF-voorman voor de bijl. Treint en Girault werden vervangen door Pierre Sénard, Jacques Doriot, Maurice Thorez en Monmousseau. ‘As in Germany, a new group of men came to power’, zo constateert de Amerikaanse historicus Gruber. ‘They were, with a few exceptions, in their twenties, had no ties to the prewar working-class movement ... Loyalty to the Soviet Union was their first and last principle.’⁹

In de CPH liep het allemaal niet zo’n vaart als in de KPD en de PCF. Toch zou ook in de Nederlandse sectie de nieuwe leiding het na enige tijd zeer moeilijk krijgen met de veranderende opstelling van Moskou, vooral op het punt van de eenheid in de vakbeweging.

Botsingen partijbestuur en ‘Wijnkoopianen’

Spoedig nadat zij de macht in de CPH van het driemanschap had overgenomen, wendde de nieuwe leiding zich tot de achterban. Met een in verzoenende woorden gesteld manifest zette zij haar politieke lijn uiteen. Geheel in de pas met de Komintern-resolutie van april bepleitten De Visser en Manuel een ‘werkelijk strijdverbond’ met het NAS. Tegelijkertijd wilden zij de opkomende linkse stroming in het NVV ondersteunen. Het NAS vond de verklaring bemoedigend; Sneevliet meende dat het een stap op de goede weg was.¹⁰

Het manifest schoot Wijnkoop, Van Ravesteyn en Ceton in het verkeerde keelgat. Terwijl de eerste twee zich op de achtergrond hielden, was Ceton betrokken bij een petitie tegen de nieuwe partijleiding. Deze was ondertekend door zo’n 160 aanhangers van het oude triumviraat (ruim 10% van de partijleden), overwegend afkomstig uit Amsterdam, Rotterdam en de provincie Groningen. Op grond van een nogal tendentieuze uitleg van het manifest verweten zij de kersverse partijleiding het oppositionele werk in het NVV dienstbaar te willen maken aan de versterking van het NAS.¹¹

De opzet van de nieuwe ‘Wijnkoopiaanse’ oppositie was zo duidelijk: de CPH zou het spoor van de Komintern hebben verlaten en aan de syndicalistische leiband van het NAS lopen – precies zoals het driemanschap in het verleden zijn tegenstan-

ders had gepoogd te diskwalificeren. In *de Tribune* namen enkele opposanten ook Moskou en zijn vertegenwoordiger Humbert-Droz op de korrel. Van Ravesteijns vriend Van Langeraad ging daarbij zeer ver: 'Als de West-Europeesche communistische partijen uit het Hollandsche geval iets willen en moeten leeren dan is het dit, dat de 3e Internationale zeer voorzichtig moet worden met het straffe ingrijpen van de Executieve in de interne politieke aangelegenheden dier partijen.'¹² De Amsterdamse partijsectie 'Eilanden' riep alle Komintern-secties zelfs op haar 'in den critiek op het E.K.K.I. inzake de Hollandsche quaestie te steunen' en eraan mee te helpen dat de CPH weer haar eigen (oude) leiders kon kiezen.¹³ De Wijnkoop-aanhangers betwistten de rechtmatigheid van de door Humbert-Droz geleide verkiezing van het partijbestuur op de geïmproviseerde partijconferentie. Zij drongen aan op het uitschrijven van een congres, in de overtuiging dat dan een meerderheid zich zou uitspreken voor een restauratie van het driemanschap.

De partijleiding reageerde in het openbaar beheerst op dit tegenspel. Zij hield de oppositie voor dat deze zich diende te voegen naar de discipline van de Komintern. Achter de schermen beklagden Manuel, De Visser en anderen zich echter bij Moskou over dit optreden en drongen zij erop aan de nieuwe leiding openlijk in te zegenen. 'Wir brauchen von Euch jetzt *sofort* ein für die Öffentlichkeit geeignetes Unterstützungsschreiben, worin unsere Taktik gutgeheissen wird und worin die *ЕККИ* ihr Vertrauen in der neuen Führung klar und unzweideutig ausspricht.'¹⁴

Deze smeekbeden werden door de Komintern-top voorlopig niet verhoord. Het Präsidium steunde de nieuwe leiding wel, maar was niet van plan dat meteen kenbaar te maken. 'Bis zu den Wahlen mit öffentlichen Kundgebungen abwarten', zo besloot Moskou.¹⁵ Waarschijnlijk achtte de Komintern het, gezien de steun die Wijnkoop volgens Humbert-Droz nog bij de arbeiders genoot, in electoraal opzicht niet tactisch al te veel afstand van de voormalige partijleider te nemen.

Moskou schaart zich achter de nieuwe leiding

Deze behoedzame opstelling van Moskou kon niet voorkomen dat de CPH bij de Tweede-Kamerverkiezingen begin juli 1925 een zetel verloor. De partij hield er slechts één over, die werd bezet door De Visser. Het verlies van bijna 17 000 stemmen werd vooral toegeschreven aan de RAC-lijsten. Het NAS steunde deze weliswaar niet meer, maar zij konden formeel niet worden ingetrokken.¹⁶ Manuel toonde zich in *de Tribune* niet geheel ontevreden over het resultaat. 'Onze aanhang, de kern bleef onze partij trouw. Daarom is de uitslag dezer verkiezingen geen nederlaag.' Volgens Wijnkoop was er echter van een ernstige teruggang sprake. Zonder de interne troebelen zou de CPH een zetel hebben gewonnen in plaats van verloren, zo liet hij ook Zinovjev weten.¹⁷

Het Präsidium wees deze 'defaitistische' interpretatie van de verkiezingsuitslag door Wijnkoop van de hand. Gegeven de omstandigheden was het resultaat niet slecht; Humbert-Droz had verwacht dat beide zetels verloren zouden gaan. Ook

toonde Moskou zich ingenomen met de terugkeer naar de CPH van een groep BKSP-ers en NAS-leiders, onder wie Roland Holst, Sneevliet, Bouwman en Brandsteder. Via de BKSP traden ook personen toe die nog geen CPH-lid waren geweest, zoals Dissel, Langkemper en Jan Postma. Daan Goulooze volgde hem na enige tijd en zou secretaris van de CJB worden.¹⁸ Het herstel van de samenwerking met het NAS werd eveneens toegejuicht.

Al met al was Moskou zeer tevreden, zoals ook uit het aan het begin van dit hoofdstuk aangehaalde citaat uit de open brief aan de CPH blijkt. De Komintern omarmde nu publiekelijk de nieuwe partijleiding. Zij volgde hiermee het advies van haar vertegenwoordiger ter plekke, ene Ralf. Deze kwam begin juli in Nederland aan en vertrok anderhalve maand later. Een paar weken lang werd hij in Amsterdam bijgestaan door Komintern-instructeur Williams. Samen zonden ze een stroom van rapporten naar Pjatnitski, die deze aan het Sekretariat doorstuurde.¹⁹ Naar Ralfs mening diende Moskou zich ondubbelzinnig achter het CPH-bestuur te scharen, omdat Wijnkoop profiteerde van het gebrek aan openlijke steun. Vlak daarna verklaarde het Präsidium met nadruk 'dat zij de beslissingen van de Partijconferentie van 24 Mei goedkeurt en de huidige leiding der partij in ieder opzicht ondersteunt en zal ondersteunen'.²⁰

Deze toezegging van Moskou impliceerde ook materiële bijstand. Begin 1924 had de toenmalige partijleiding tevergeefs bij de Komintern aangeklopt voor 20.000 gulden om *de Tribune* van de ondergang te redden. Een aanvraag van Ceton in de herfst werd door de Budgetkommission afgewezen, omdat de CPH haar jaarlijkse subsidie inmiddels al zou hebben opgesoupeerd. Komintern-vertegenwoordiger Neumann deed na zijn bezoek aan Nederland een vruchteloze poging de commissie op andere gedachten te brengen.²¹ Na het vertrek van het driemanschap leek Moskou welwillender. In juni 1925 pleitte Humbert-Droz bij de Budgetkommission voor een bijzondere bijdrage voor de verkiezingscampagne van de CPH, waarna deze besloot hiervoor 3000 gulden uit te trekken. Verder kreeg de partij met spoed de tweede kwartaalsubsidie toegezonden teneinde te voorkomen dat *de Tribune* vóór de verkiezingen in ernstige problemen zou geraken. In oktober zou de Budgetkommission nog eens een buitengewone bijdrage van 2400 gulden beschikbaar stellen om het tekort van het partijorgaan tot eind 1925 aan te vullen.²²

Een 'gouden kooi' in Moskou

Wijnkoop en Van Ravesteyn werden in de open brief van Moskou niet met name genoemd. Hun afzetting was voor het tweetal een zware slag geweest. Wijnkoop was de eerste tijd 'fatalistisch, apathisch en murw'. De teruggetreden partijvoorzitter hervond echter betrekkelijk snel weer zijn strijdbaarheid.²³ Van Ravesteyn bewonderde de veerkracht van zijn vriend. Hijzelf verkeerde in een aanhoudende toestand van diepe neerslachtigheid. 'Ik was, eensklaps, nagenoeg van alles beroofd, wat mijn leven zooveel jaren inhoud had gegeven.' Aan Wijnkoop schreef hij dat

zijn persoonlijke situatie, die al uitzichtloos was door zijn ogenschijnlijk onmogelijke liefde voor Petronella Punt, door de partijcrisis en de daaruit voortvloeiende financiële gevolgen helemaal hopeloos was geworden. Wijnkoop kon in de naaste toekomst weinig van hem verwachten.²⁴

Ook al plaatsten Wijnkoop en Van Ravesteyn zich niet direct openlijk aan het hoofd van de oppositie, de nieuwe partijleiding was het duo liever kwijt dan rijk. Humbert-Droz had de Komintern-leiding voorgesteld de twee uit Nederland weg te halen. Hij vond het spelen met vuur om de gewezen partijaanvoerders, die de meerderheid in de partij nog altijd achter zich wisten, zonder werk in de CPH te laten zitten.²⁵ Het Präsidium besloot daarop het tweetal een functie in het Komintern-apparaat aan te bieden. Deze oplossing was vergelijkbaar met de 'vrijwillige verbanning' van de in ongenade gevallen Duitse partijleiders Brandler en Thalheimer, die na afloop van het vijfde wereldcongres in Moskou hadden moeten blijven.²⁶ Humbert-Droz stuurde een vleiende brief aan Wijnkoop en Van Ravesteyn. Hierin schreef hij dat de Komintern graag van hun capaciteiten gebruikmaakte, bijvoorbeeld in de Ost-Abteilung. Van Ravesteyn zou zelfs met een delegatie mee kunnen naar China. De in Moskou verblijvende Rutgers deed een beroep op het tweetal gehoor te geven aan de uitnodiging, 'al is het maar om voorlopig uit het Hollandsche gedoe te zijn'. Zinovjev en Boecharin, met wie hij een onderhoud had gehad, hadden hem verzekerd dat zij graag Wijnkoop en Van Ravesteyn voor de Komintern wilden inschakelen. De beide Nederlanders werden uitgenodigd naar de Sovjet-Russische hoofdstad te komen om de zaak te bespreken.²⁷

Deze geste leek aanvankelijk aan Van Ravesteyn niet besteed. Hij voelde er weinig voor 'om dergelijke onbeschoftheden zelfs maar au sérieux te nemen'. Later bedacht Van Ravesteyn zich. Naar China wilde hij niet, maar hij zou wel een bijdrage kunnen leveren aan een betere verbinding van de Komintern met Spanje en Zuid-Amerika. Voorwaarde was dat hij in Rotterdam kon blijven wonen, en op kosten van Moskou een jaar lang Spaans kon leren en een reis naar Spanje kon maken.²⁸

Ook bij Wijnkoop ving Moskou bot. Hij schreef Zinovjev dat hij de luide roep van zijn aanhang om actief te blijven, niet mocht negeren. Hij wilde wel voor de Komintern werken, maar uitsluitend met Amsterdam als standplaats. Wijnkoop had overlegd met Fimmen en hij stelde Zinovjev voor dat hij deze zou bijstaan bij het totstandbrengen van het internationale eenheidsfront. Vanuit Nederland kon Wijnkoop dan West-Europa bereizen.²⁹

Ondanks het feit dat zowel Wijnkoop als Van Ravesteyn hun inkomsten uit het Tweede-Kamerlidmaatschap kwijt waren en financieel aan de grond zaten, wensten zij niet zomaar toe te happen op het aanbod van de Komintern. Vertrek uit Nederland impliceerde immers dat hun politieke rol in de CPH was uitgespeeld en dat de nieuwe partijleiding vrij spel kreeg. Wijnkoop gunde zijn tegenstanders dit plezier niet. Van Ravesteyn zat bij de pakken neer en was veel minder militant. Hij wilde

echter niet uit Rotterdam weg vanwege zijn liefde voor Petronella, zoals hij zijn vriend in Amsterdam nu pas, na ruim twee jaar, voor het eerst toevertrouwde.³⁰ Ook voor Wijnkoop waren de privé-omstandigheden zeer belangrijk. Hij was dol op zijn vrouw Joosje en kon moeilijk buiten haar aanwezigheid, en die van zijn enige kind Jan Jozef.³¹

Op zijn beurt wilde de Komintern-top de wensen van het tweetal niet inwilligen. Het Sekretariat wees Van Ravesteyns 'Spaanse' plan af en bood hem een functie in Berlijn aan bij het door Varga geleide Informationsbüro, dat het EKKI adviseerde. De Rotterdammer vond de gedachte niet aantrekkelijk 'onder een soort directie te komen ... van den onuitstaanbaren pedant Varga'. Toen hij vernam dat hij zich ook nog daadwerkelijk in de Duitse hoofdstad moest vestigen, hoefde het voor hem niet meer.³²

Voor Wijnkoop had het Präsidium een ander plan in petto. Hij werd als lid van het EKKI naar Moskou genood om daar voor langere tijd deel te nemen aan de werkzaamheden van de Exekutive. Rutgers drong er bij Wijnkoop op aan te gaan, maar deze voelde er weinig voor zijn tegenstanders in de CPH-leiding zo in de kaart te spelen. 'Misschien is de hoop hem zóó kapot te maken', zo veronderstelde zijn echtgenote Joosje.³³ De Komintern kreeg nul op het rekest: Wijnkoop schreef Zinovjev dat hij door persoonlijke omstandigheden niet voor langere tijd uit Nederland weg kon.³⁴ In de herfst slaagde Wijnkoop erin een opdracht te verkrijgen van het Marx-Engels Instituut in Moskou. Directeur David Rjazanov wilde alle werken en correspondentie van Marx en Engels uitgeven. Wijnkoop ging aan de slag om documenten van de familie Marx in Nederland en België op te sporen. Zijn betaalde aanstelling werd echter in april 1926 plotseling stopgezet. Ook vertaalde hij samen met Romein het rapport van de delegatie van de Britse vakbeweging, die in de herfst van 1924 de Sovjet-Unie had bezocht.³⁵

De vrees van Humbert-Droz dat Wijnkoop en Van Ravesteyn zich in de strijd binnen de CPH zouden mengen, werd niet meteen bewaarheid. Of het nu uitsluitend vanwege de emotionele klap was of – in het geval van Wijnkoop – eveneens om tactische redenen, feit is dat het tweetal aanvankelijk niet in de vuurlinie opdook maar zich ogenschijnlijk passief opstelde. Daarbij speelde ook de hoop mee dat hun opvolgers – het 'crapuul', in de woorden van Van Ravesteyn – er zo'n puinhoop van zouden maken dat de oude partijleiders haast vanzelf als reddende engelen weer in beeld zouden komen. Dit alles nam niet weg dat in de zomer van 1925 de partijstrijd fel woedde, maar dan meer buiten de CPH: in de gelederen van de CJB en tussen de IAH en IRH.

Strijd in de Communistische Jeugdbond

In de eerste ronde van het conflict in de CPH had de door Van Lakerveld geleide Communistische Jeugdbond zich pal achter Wijnkoop opgesteld. Enige tijd nadat 'Widdi' in de herfst van 1924 met de partijvoorzitter had gebroken, keerde de CJB

zich eveneens van hem af. In maart 1925 schreef het voltallige hoofdbestuur een brief naar de Exekutive van de KJI, waarin het zich formeel distantieerde van de CPH-leiding. Wijnkoop zou de samenwerking met het NAS saboteren en niet werkelijk de vorming van een communistische massapartij nastreven, uit angst zijn leidende positie te verliezen.³⁶

Nadat de oude CPH-leiding in mei 1925 aan de kant was geschoven, kreeg Van Lakerveld officieel het bericht uit Moskou dat de KJI zich geheel achter het hoofdbestuur van de Bond schaarde. Deze steun kon hij goed gebruiken, aangezien in de CJB de Wijnkoop-aanhangers zich flink roerden. Volgens het bestuur waren zij eropuit de macht in de jongerenorganisatie over te nemen om daarna vanuit de CJB de nieuwe CPH-leiding te bestrijden.³⁷ Vooral in Amsterdam ging het er op vergaderingen soms heet aan toe. Jonge Wijnkoop-aanhangers betichtten de CJB-top van 'fascistisch optreden'. Hoofdbestuursleden zouden met een ploertendoder een vergadering letterlijk uit elkaar hebben geslagen. Voorzitter Van Lakerveld was de gebeten hond. Hij werd uitgemaakt voor 'dictator' en 'terrorist met boksijzers'. De volgelingen van de oude partijleiding slaagden erin het bestuur in de hoofdstedelijke afdeling over te nemen. Het landelijk hoofdbestuur zette hen vervolgens uit de jeugdbond.³⁸

Gesteund door de CPH-leiding en de KJI wilde het hoofdbestuur op een congres in augustus orde op zaken stellen. Secretaris Ko Beuzemaker liet er geen twijfel over bestaan waarom het ging: 'Vóór of tégen de politiek der Komintern en der Jeugd Internationale.' De CJB moest kiezen voor de 'straffe, strenge eenheid en zelftucht der Moskousche Internationale'. De KJI stuurde twee vertegenwoordigers naar het congres: Kress, die inmiddels een geregelde gast was geworden, en ene Johan. Beiden logeerden bij Van Lakerveld.³⁹ Voor de Komintern was Ralf aanwezig.

Het trio zette de dissidenten onder zware druk. Zij dienden een resolutie te aanvaarden waarin hun optreden als Komintern-vijandig werd bestempeld en het beleid van het hoofdbestuur de zegen van de KJI kreeg.⁴⁰ De oppositie liet zich echter niet gewillig naar de slachtbank leiden. Ze trachtte het dilemma tussen trouw aan Wijnkoop en loyaliteit aan Moskou op te lossen door niet mee te doen aan de stemming. Kress veroordeelde deze 'diplomatieke truc'. 'Diegenen die zich van stemming onthouden, zullen door de K.J.I. als fractievormers worden gekenmerkt en beschouwd worden tegen de K.I. en de K.J.I. te zijn.'⁴¹ Ondanks deze dreiging hielden de medestanders van Wijnkoop voet bij stuk. Ze wilden evenmin meewerken aan de samenstelling van een nieuw hoofdbestuur waarin zij in de minderheid zouden zijn. Op voorstel van Kress werden er toch vier oppositievertegenwoordigers – tegen hun wil – in de leiding gekozen, zodat tegen hen voor het geval zij volhardden in hun weigering, disciplinaire maatregelen konden worden getroffen.

Na het congres keurde de KJI de congresbesluiten en de opstelling van de leiding van de CJB goed. Zij veroordeelde scherp de boycot van de gekozen oppositionele hoofdbestuursleden.⁴² De vier waren van deze uitspraak weinig onder de indruk.

Zij lieten Moskou weten de lijn van de Komintern te willen aanvaarden, maar stelden in één adem de handelwijze van de KJI-vertegenwoordiging op het congres aan de kaak. De afgevaardigden hadden niet vrijelijk kunnen stemmen over de resolutie en de kandidaten voor het hoofdbestuur. Evenals het driemanschap en zijn aanhang in de moederpartij keerden zij zich tegen deze inperking van het beginsel van zelfbestuur: 'de autonomie, die elke Jeugdorganisatie, aangesloten bij de KJI heeft, is op dit congres met voeten getreden'. Onder grote druk van de CJB-leiding aanvaardden zij op één na uiteindelijk hun bestuursfuncties.⁴³

In de herfst van 1925 was het conflict in de jeugbond van de CPH beslecht. Na veel tegenstribbelen voegde de oppositie in de jeugdorganisatie zich naar de wet van Moskou. Op zijn eerste voltallige zitting na het congres sprak het hoofdbestuur zijn steun uit aan de nieuwe CPH-leiding van De Visser en Manuel. De Wijnkoop-aanhangers hadden in de CJB het onderspit gedolven. De onverbiddelijke wijze waarop Moskou zich tegen de oppositie had gekant, leidde tot een schok in het kamp van het driemanschap. 'Uit het meer dan barre optreden van de K.J.I. krijg ik den indruk, dat men ons [in Moskou] slechter gezind is dan wij ooit gedacht hebben', aldus Knuttel.⁴⁴

Internationale Arbeiter-Hilfe en Internationale Rote Hilfe

De partijstrijd werd ook uitgevochten binnen de Internationale Arbeiter-Hilfe. Münzenberg, de leider van deze proletarische hulporganisatie van Moskou, had zich eerder al achter het driemanschap geschaard. De Duitser werd gesouffleerd door zijn medewerker Kruyt. De gewezen predikant steunde Wijnkoop zoveel mogelijk in het conflict binnen de CPH. 'Van dissenters van ieder slag hebben wij ons steeds verre gehouden. Je weet hoe wij tegenover de "aanspraken" van Sneevliet en consorten gestaan hebben, hoe wij Rol. Holst stilzwijgend hebben weggevaagd, enz., kortom, de C.P. zijn onze mensen,' liet Kruyt zijn belaaide vriend eind 1924 ten overvloede weten.⁴⁵

Deze pro-Wijnkoop houding van de IAH had in het verleden reeds tot grote wrijvingen geleid met het NAS. De verhoudingen waren al gespannen doordat de hulporganisatie haar taken sluipenderwijs uitbreidde en niet alleen bij natuurrampen en hongersnood, maar ook bij arbeidsconflicten materiële bijstand ging verlenen – zoals bij de textielarbeidersstaking in Twente in mei 1924, toen de IAH circa 9000 dollar beschikbaar stelde. Anders dan de donaties van de RVI vond het NAS de IAH-hulp een bedreiging voor de positie van de vakbonden: de arbeiders zouden kunnen gaan denken dat zij geen bonden en stakingskassen meer nodig hadden.⁴⁶

De ware steen des aanstoets voor het NAS-bestuur vormde echter het feit dat de Nederlandse afdeling werd geleid door Brommert. Sneevliet beschouwde hem als een marionet van Wijnkoop. In de herfst van 1924 moest Münzenberg er persoonlijk in Amsterdam aan te pas komen om een conflict tussen het NAS en Nederlandse IAH-secretaris te sussen.⁴⁷ Münzenberg besloot daarop Brommert op te offeren

aan de goede betrekkingen met het NAS en hem de laan uit te sturen. Wijnkoop had echter weinig zin om zijn adept te laten vallen. Kruyt stelde hem evenwel gerust: 'Het is eenvoudig niet denkbaar, dat iemand anders in Holland de feitelijke leiding der IAH in handen zou hebben dan een-der-onzen.'⁴⁸ Deze voorspelling kwam uit. Met medewerking van Kruyt persoonlijk werd Henk van Walree als nieuwe IAH-secretaris benoemd – eveneens een 'Wijnkoopiaan', die door het NAS net als Brommert als een vijand werd beschouwd.⁴⁹

Aanvankelijk had Münzenberg zijn oog op Van Lakerveld laten vallen om de IAH te leiden. Deze bedankte echter voor de eer omdat hij door Moskou was aangevoerd om de Internationale Rote Hilfe in Nederland nieuw leven in te blazen. Wijnkoop had geprobeerd deze benoeming te verijdelen. Onder druk van Hammer en het Berlijnse bureau van de IRH werd Van Lakerveld echter aan het begin van 1925 tot secretaris van deze organisatie aangewezen.⁵⁰ De nieuwe functionaris klaagde al snel zijn nood bij de IRH in Moskou. Hij zou worden tegengewerkt door zijn voorganger, de Wijnkoop-aanhanger Albrecht. Bovendien zou de partijleiding hem proberen de voet te lichten. Een speciale vertegenwoordiger van de Exekutive van de IRH uit Berlijn, Eugen Schönhaar, bracht vervolgens Wijnkoop aan het verstand dat hij zich bij de benoeming van Van Lakerveld moest neerleggen.⁵¹

Met de hulp van Schönhaar slaagde Van Lakerveld er in februari 1925 in het NAS en de BKSP te betrekken bij de in te stellen Centrale Raad van de IRH. Wijnkoop was hier tegen, maar de IRH in Moskou stond erop dat het NAS zou meedoen.⁵² Met financiële steun uit Moskou voor de uitgave van een blad en door de medewerking van het NAS groeide de Nederlandse sectie als kool. Binnen een halfjaar zou de afdeling Amsterdam al bijna 1500 leden tellen; volgens het NAS in overgrote meerderheid afkomstig uit zijn achterban. De IAH zou slechts enkele honderden leden hebben.⁵³

De delicate betrekkingen tussen de IRH en de IAH verslechterden aanzienlijk na het terugtreden van het driemanschap in mei 1925. De Wijnkoop-aanhangers hadden de IAH stevig in hun macht, met Van Walree als secretaris en Hoogcarspel als voorzitter van het landelijk bestuur. Wijnkoop had hierin als CPH-vertegenwoordiger zitting. Het NAS zag dit alles met lede ogen aan. Sneevliet schreef aan Moskou dat de IAH 'die einzige Organisation ist, die der Wynkoop-Gruppe die Möglichkeit gibt ihre Politik weiter zu treiben ... Sie kann sich in dieser Weise wieder auf dem Gebiet der Gewerkschaftsbewegung betätigen, ihre anti-N.A.S.-Politik treiben.' Ook omdat Nederland te klein zou zijn voor twee proletarische hulporganisaties, stelde Sneevliet namens het NAS de samensmelting van IRH en IAH in één apparaat voor – geleid door Van Lakerveld.⁵⁴

Na enkele botsingen tussen de IAH en de IRH greep de nieuwe CPH-top in. In de herfst van 1925 deelde men Wijnkoop mee dat hij zich uit het landelijk IAH-bestuur moest terugtrekken. Wijnkoop gaf aan het bevel echter geen gehoor. 'Ik blijf per-

soonlijk nationaal en ook internationaal hoofdbestuurder,' schreef hij aan Van Ravesteyn. Münzenberg, die in die tijd in Amsterdam was, zou Wijnkoop de hand boven het hoofd hebben gehouden. Partijsecretaris Seegers verzocht daarop aan Moskou Wijnkoop te dwingen zijn zetel in het internationale Zentralkomitee van de IAH op te geven.⁵⁵ Van Walree bond wél in: op een bijeenkomst met Münzenberg verklaarde de IAH-secretaris plechtig dat hij zich achter de huidige partijleiders schaarde. Seegers was van deze adhesiebetuiging niet onder de indruk. Van Walree en Hoogcarspel behoorden tot het sterk anti-NAS-gezinde deel van de oppositie, met wie geen samenwerking meer mogelijk was. Zij zouden een obstakel vormen voor de verbetering van de betrekkingen tussen de IAH en het NAS.⁵⁶

In het najaar bemoeide de Komintern-leiding zich met deze broedertwisten. 'Wir glauben, dass die Differenzen zwischen der IAH und der Zentrale der KPH, zwischen IAH und NAS und zwischen IAH und IRH, eine unerfreuliche Begleitscheinung der Krise in der hollaendischen Partei sind', zo meende het Sekretariat. Er moest een einde komen aan de pogingen van de Wijnkoop-groep en het NAS om de IAH en de IRH in de fractiestrijd voor hun karretje te spannen. Het Sekretariat sprak zich niet uit over de positie van Wijnkoop.⁵⁷

Rebellie in Rotterdam

Na enige tijd laaide de strijd ook in de CPH zelf op – in Rotterdam, om precies te zijn. In het najaar was Van Ravesteyn uit de lethargische toestand ontwaakt waarin hij sinds mei verkeerde. Hij had besloten het bijltje er niet bij neer te gooien en was afdelingsvoorzitter geworden.⁵⁸ Van Ravesteyn werd bijgestaan door secretaris Gerrit van Burink en ondervoorzitter Hoogcarspel, beiden ondertekenaars van de petitie-Ceton. Het afdelingsbestuur kwam snel in aanvaring met de CPH-leiding, die meende dat het haar besluiten stelselmatig saboteerde. Zo zou het bestuur weigeren de lijst van Rotterdamse leden over te leggen en abonnementsgelden van *de Tribune* af te dragen.

De zaken liepen geheel uit de hand op een vergadering waar de partijleiding trachtte de afvallige afdeling in het gareel te krijgen. Volgens het oppositionele verslag van deze bijeenkomst had Wins Van Burink een klap gegeven en Hoogcarspel een inktpot naar het hoofd gegooid. De lezing van de partijleiding was tegengesteld: een lid van de Rotterdamse afdeling zou Wins en De Visser met een mes hebben bedreigd, waarbij de aanvaller zou hebben geroepen 'er wel een jaar tuchthuis voor over te hebben'. Wins zou met de voorzittershamer op het hoofd zijn geslagen en naar een ziekenhuis zijn afgevoerd.⁵⁹

Voor de CPH-leiding was nu de maat vol. Zij besloot de bestuursleden van de afdeling uit hun functie te ontheffen en te schorsen als partijlid. Moskou werd hierover meteen ingelicht.⁶⁰ De gesuspendeerden lieten het er echter niet bij zitten. Onder leiding van Van Ravesteyn vormden zij de zogeheten 'oude' partijafdeling, naast de 'nieuwe', die door de landelijke leiding was erkend. Tegelijk tekenden zij bij

de Komintern bezwaar aan tegen dit ‘terroristisch optreden’, dat tegen de statuten zou indruisen. Ook verzochten de dissidente Rotterdammers het ЕККИ snel een partijcongres uit te schrijven.⁶¹

Van Ravesteyn wilde graag de confrontatie met de partijleiding aangaan. Aan zijn vriend Knuttel, die voorzitter was van de afdeling Leiden, stelde hij voor De Visser en Manuel te dwingen elders ook disciplinaire maatregelen te treffen. Knuttel zou hen moeten tarten door Wijnkoop voor een spreekbeurt uit te nodigen.⁶² De ex-partijleider had namelijk een spreekverbod gekregen omdat hij had geweigerd zonder voorwaarden vooraf met de partijleiding over het conflict te komen praten.⁶³

Deze ramkoers van Van Ravesteyn viel slecht bij Knuttel. Hij noemde het voorstel waanzinnig. Van Ravesteyn had het mogelijk geacht dat Moskou wat toeschietelijker zou worden nu Zinovjev in het nauw was gekomen. Knuttel geloofde daar niets van. Wie er ook in de Komintern-top de scepter mocht zwaaien, men zou niet zwichten voor een dergelijk optreden. ‘Op het stuk van discipline zal Boecharien niet minder onverbiddelijk zijn dan Zinowjew’, zo hield hij Van Ravesteyn voor. Hij wees zijn vriend op de consequenties van zijn tactiek. Door zich met Wijnkoop in Moskou onmogelijk te maken, konden hun aanhangers op een komend congres niet meer het herstel van de oude leiding eisen. Knuttel trok een duidelijke grens: aan Wijnkoop schreef hij ‘dat ik mij niet door disciplinebreuk buiten de Internationale wil stellen ... De internationale ervaring heeft geleerd, dat wie zich buiten de internationale stellen of laten zetten, onvermijdelijk verloren gaan.’ De trouw aan Moskou ging Knuttel boven zijn betrekkingen met Wijnkoop en Van Ravesteyn: als gevolg van deze keuze bekoelde zijn jarenlange vriendschap met hen.⁶⁴

Tactische verschillen tussen Wijnkoop en Van Ravesteyn

Hoewel Wijnkoop Van Ravesteyn in bescherming nam tegen de kritiek van Knuttel, wilde hij evenmin als zijn oude strijdmakker *va banque* spelen. De affaire-Rotterdam had volgens Van Ravesteyn de lont kunnen zijn waarmee het conflict in de partij tot ontploffing had kunnen komen. Door te dreigen met uittreden zou er wellicht een overeenkomst met partijvoorzitter De Visser in gezeten hebben. Vele medestanders van het driemanschap wilden het gevecht aangaan, zo meende Van Ravesteyn. Hoe langer er echter gedraald werd, hoe meer deze strijdbare stemming zou verlopen. De voormalige partijtheoreticus deed zelf zijn best het oppositionele vuur brandend te houden. Zo publiceerde hij ‘partijvijandige’ artikelen in ‘burgerlijke’ bladen.⁶⁵

Logische consequentie van Van Ravesteyns lijn zou de scheuring van de СРМ zijn, en de oprichting van een nieuwe partij. Met die gedachte speelde hij in de herfst van 1925 inderdaad, zonder er evenwel veel van te verwachten: ‘Men moet zich er goed van doordringen dat men dan Moscou met alle macht tegen zich heeft en ook bij de arbeiders niets bereikt.’ Zo’n partij zou echter hooguit vierhonderd leden krijgen en slechts enkele duizenden stemmen behalen.⁶⁶

Wijnkoop opereerde veel behoedzamer. Hij stelde zich bijvoorbeeld niet duidelijk achter het geschorste Rotterdamse afdelingsbestuur op – volgens Van Ravesteyn uit angst voor een schorsing. Wijnkoops tactiek bestond van meet af aan uit drie onderdelen, zoals hij zijn vriend schreef: ‘enerzijds zekere passiviteit onzerzijds, anderzijds congres en vooropstellen eenheids-tactiek’.⁶⁷ Wijnkoop herinnerde Van Ravesteyn eraan dat het driemanschap al een jaar geleden besloten had tot deze politiek van lijdelijk verzet, voor het geval het buitenspel zou komen te staan. Als de Rotterdammer dit wilde veranderen dan diende dat besproken te worden met Ceton, aangezien deze ‘zelf altijd op activiteit heeft aangedrongen, maar niets doet omdat wij niet wilden’.⁶⁸

Het tweede element uit de tactiek van Wijnkoop was het bijeenroepen van een congres. Hiervan verwachtte hij veel: dan zou blijken dat de oude leiding de meerderheid achter zich had. Van Ravesteyn had hierin eerst ook nog wel iets gezien, maar nu niet meer. De Komintern-leiding ontzegde immers de secties het recht op zelfbeschikking. Moskou zou op zo’n congres zeker zijn tanden laten zien, hetgeen ten koste zou gaan van de positie van het oude driemanschap.⁶⁹

Ten slotte had Wijnkoop zijn hoop gevestigd op de vakbondseenheid, dat wil zeggen: op Fimmen. Deze was zijn belangrijkste troefkaart. Van zijn Moskouse lusterpost Rutgers had Wijnkoop in juni 1925 bemoedigende woorden vernomen. ‘Wat de algemeene politieke lijn in de vakverein.- kwestie aangaat, begrijp ik, dat een sterke toenadering tot jelui standpunt heeft plaatsgevonden en men heel wat minder enthousiast voor het N.A.S. en diens leider gestemd is.’⁷⁰ Fimmen had Zinovjev persoonlijk geschreven dat hij zijn bekomst had van Sneevliet. Later liet het Präsidium zich in zijn brief aan de CPH-leiding in lovende bewoordingen uit over de linkse beweging in het NVV. Er was volgens de Komintern-leiding ‘niet aan te twijfelen, dat het werk van Fimmen zijn vruchten begint te dragen’.⁷¹ Wijnkoop poogde hierop in te haken. Hij wilde ‘bewust aansturen op versterking en verstandig gebruik van de toenemende kiemen der Fimmen-beweging’. In de herfst voerde hij enkele besprekingen met de sociaal-democratische vakbondsvoorman.⁷²

Wijnkoop zag in dat hij in Moskou zijn voordeel kon doen met zijn contacten met Fimmen nu de Komintern zich weer wat meer op de sociaal-democratie en de vakbewegingseenheid oriënteerde. Onlosmakelijk daarmee verbonden was het afschilderen van de CPH als een NAS-partij. Aan Zinovjev schreef Wijnkoop dat het ‘sectarische’ optreden van zijn opvolgers de Nederlandse partij isoleerde van de arbeiders in de reformistische bonden, waardoor de vakbondseenheid geheel uit het zicht verdween.⁷³

Van Ravesteyn lijkt te breken

De tactische onenigheid tussen Wijnkoop en Van Ravesteyn was principiëler van aard dan zij op het eerste gezicht leek. Erachter ging een fundamenteel meningsverschil schuil over de vraag wat er nog van de Komintern te verwachten viel. Het feit

dat Wijnkoop zijn kaarten had gezet op het welslagen van het streven naar vakbondseenheid, hield in dat hij nog niet alle hoop had opgegeven dat Moskou zijn negatieve oordeel over het driemanschap alsnog zou kunnen aanpassen. Per slot van rekening was de eenheidslijn voor de Sovjet-leiders van het grootste belang, en lagen er daarom vanwege Wijnkoops goede relatie met Fimmen kansen – hoe klein wellicht ook. ‘Moskou’s inzicht te veranderen blijft zoo goed als onmogelijk – ik zeg: zoo goed als, en doe alles met Fimmen om het te veranderen.’ Vanwege deze minime mogelijkheid zocht Wijnkoop niet de confrontatie want, zo schreef hij aan Van Ravesteyn, ‘wij moeten niets afbreken wat ons aan Moskou bindt’.⁷⁴

Zijn oude vriend zag de toekomst echter somber in: Van Ravesteyn verwachtte van Moskou geen heil meer. De Komintern zou waarschijnlijk een gezant sturen die Wijnkoop en misschien hemzelf voor de CPH trachtte terug te winnen. ‘Dan breekt het moment suprême aan, waarop wij definitief zullen hebben te kiezen: aut Moskwa, aut nihil!’ Deze keuze zou neerkomen op onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de Komintern – hetgeen tevens de aanvaarding van het gezag van de verfoeide nieuwe partijleiding inhield –, óf buiten de Derde Internationale komen te staan. Van Ravesteyn had zijn keus al bepaald, zo schreef hij vlak voor Kerstmis 1925 aan Wijnkoop: ‘Ik reken me niet meer tot de CP in Holland en dientengevolge ook niet meer tot de Internationale.’ Op dit pad kon Wijnkoop zijn vriend niet meer volgen. Onder aan Van Ravesteyns brief schreef hij: ‘Nihilisme’.⁷⁵

Fimmen

Dat Wijnkoop zijn hoop op Fimmen had gevestigd, was niet zo gek gezien. Terwijl de papieren van het NAS in Moskou waren gedaald (zie hieronder), steeg de leider van de Internationale Transportarbeiders Federatie in aanzien. Aan de ene kant had dit te maken met de eenheidskoers van de Komintern, die was gericht op de organisatorische samensmelting van IVV en RVI.⁷⁶ Wijnkoop had in de zomer van 1924, toen de nieuwe lijn werd ingezet, zijn kans geroken en Fimmen gevraagd onmiddellijk naar Moskou af te reizen. Deze was daarop echter niet ingegaan. Later dat jaar zou Fimmen op eigen gelegenheid vijf weken in de Sovjet-Russische hoofdstad doorbrengen om met eigen ogen de nieuwe samenleving te kunnen bekijken. Na een bezoek aan enkele gevangenen was Fimmen volgens de *Pravda* tot de conclusie gekomen ‘dat het leven der gevangenen er beter is dan het leven van miljoenen “vrije” arbeiders in de kapitalistische landen’. Terug in Amsterdam was hij zeer lovend over wat hij had gezien: ‘Het Sowjet-regiem staat als een paal. Het heeft de sympathie en steun der arbeiders.’ Dergelijke rooskleurige getuigenissen zullen Fimmens imago in Moskou eveneens goed gedaan hebben.⁷⁷

De belangrijkste waarde die Fimmen voor de Sovjet-leiders bezat, lag in zijn positie als voorstander van samenwerking met Moskou in het bestuur van het IVV. In 1925 spande Fimmen er zich samen met het Britse TUC voor in dat het IVV de Sovjet-vakbonden zonder voorwaarden vooraf zou toelaten. Daarbij hoopte hij er

stilletjes ook op dat de RVI zo overbodig zou worden. Hij kwam op dit punt lijnrecht tegenover IVV-secretaris Oudegeest te staan. Samen met Purcell, TUC- én IVV-voorzitter, vormde Fimmen de redactie van het blad *Trade Union Unity*. Over de uitgave hiervan had hij in Moskou gesproken met Lozovski, die de kwestie bij de Komintern-leiding aankaartte.⁷⁸ Fimmen verwelkomde enthousiast de vorming van het Engels-Russische Eenheidscomité in april, waarin Britse en Sovjet-vakbonden met elkaar samenwerkten. Purcell en Tomski waren hierbij de gangmakers geweest.⁷⁹

Terwijl Fimmen zich op het internationale vlak het vuur uit de sloffen liep om de eenheid tussen RVI en IVV dichterbij te brengen, liet hij de zaak in Nederland op zijn beloop – zo meldde het NAS althans aan Moskou. Tussen de vakcentrale en haar voorzitter enerzijds en Fimmen anderzijds boterde het niet zo. In het conflict tussen de IAH en de IRH namen zij tegenovergestelde posities in. Fimmen maakte deel uit van de Internationale Rat van de door zijn vriend Münzenberg geleide IAH en van het landelijk bestuur van de Nederlandse afdeling; het NAS richtte zich zoals gezien op de IRH en zag het liefst dat deze hulporganisatie in Nederland het alleenrecht kreeg.⁸⁰ Scherper waren echter de tegenstellingen op vakbondsterrein. Sneevliet was niet vergeten dat Fimmen hem eind 1923 ronduit had gezegd dat het NAS maar moest opgaan in het NVV. Het NAS wilde echter alleen eenheid op revolutionaire basis – waarbij het zich kon beroepen op de Komintern-resolutie van maart 1924. Tegenover Moskou beklagde het NAS zich dat Fimmen tegen de aansluiting van de vakcentrale bij de RVI zou zijn: met Wijnkoop zou hij wensen dat het NAS in het IVV opging.⁸¹

Het NAS en de RVI

Deze onmin tussen de linkervleugel in het NVV en het NAS beviel Moskou geenszins. De RVI probeerde het NAS ertoe aan te zetten het werk in de reformistische bonden daadwerkelijk ter hand te nemen. Daartoe moest eerst de afwijzing door het NAS in september 1924 van de door het RVI-congres aangenomen Hollandse resolutie worden gladgestreken. In april 1925 voerden Bouwman en Kitsz namens de vakcentrale hierover gesprekken met het Vollzugsbüro, toen zij toch in Moskou waren voor de Holländische Kommission van de Komintern. Aan dit overleg namen onder anderen Lozovski, Nin, de voormalige gezant van Moskou in Nederland Hammer en NAS-vertegenwoordiger Van Wijngaarden deel. Bouwman legde uit dat het NAS niet tegen de eenheid als zodanig was, maar dat zijn vakcentrale eerst eenheid in de strijd tegen de uitbuitende klasse wilde voordat er überhaupt van een organisatorisch samengaan sprake kon zijn. Lozovski zei begrip te hebben voor de bijzondere positie van het NAS vanwege de syndicalistische herkomst en de lange geschiedenis ervan, maar probeerde toch de lijn van de RVI door te drukken. Het NAS moest het NVV voor een eenheidscongres uitnodigen, want – zo meende de RVI-leider – ‘die Organisation ist ... für uns nicht Selbstzweck’.⁸²

Met zo'n oneerbaar voorstel konden Bouwman en Kitsz niet thuishalen. Het kwam dan ook niet voor in de 'eenheidsresolutie' die het Vollzugsbüro en de NAS-delegatie overeenkwamen. Op het eerste gezicht was Moskou hierin behoorlijk tegemoet gekomen aan de bezwaren van de NAS-leiding ten aanzien van de eerdere Hollandse resolutie. De RVI erkende nadrukkelijk de noodzaak voor het NAS zich te versterken, zij het dat de werving 'hoofdzakelijk' onder de ongeorganiseerde arbeiders diende te geschieden. Het NAS beloofde de linkse, 'Fimmense' minderheidsbeweging in het NVV te bevorderen, maar sloot niet bij voorbaat 'ieder individueel of collectief overgaan' van reformistische vakbondsleden uit.

Het wisselgeld voor de RVI zat vooral in de laatste, geheime bepalingen van de resolutie. Op voorstel van Lozovski zei het NAS toe de mogelijkheid te zullen onderzoeken 'goede, betrouwbare revolutionaire arbeiders' uit zijn gelederen in de reformistische vakbeweging te plaatsen, wat dus neerkwam op cellenbouw om de ontwikkeling van de linkervleugel te bevorderen.⁸³ De RVI-secretaris vond eigenlijk dat de kleinste federaties van het NAS opgeheven moesten worden, waarna de leden zich bij het NVV moesten aanmelden. 'Gen. Bouwman ist damit einverstanden, einige kleine Verbände zu liquidieren', aldus het protocol. Deze opstelling was zeer verrassend, omdat het NAS deze amputaties altijd te vuur en te zwaard had bestreden. Bouwman zou het er in Nederland dan ook niet over hebben.⁸⁴ Verder zei het NAS in het geheime deel van de resolutie toe dat het steun aan de strijd voor de internationale vakbondseenheid in overweging wilde nemen. Dit punt was, zoals gezegd, binnen de vakcentrale zeer omstreden, maar de gekozen formulering verplichtte tot niets.

Uitvoering eenheidsresolutie door het NAS

Dit keer kon de in Moskou gebrouwen resolutie wél de toets der kritiek van de NAS-leiding doorstaan. Met de geheime paragraaf betreffende de cellenbouw in het NVV stemde zij eveneens in, alhoewel verwacht werd dat dit in de praktijk niet van een leien dakje zou gaan.⁸⁵ De aanvaarding van het vergelijk met de RVI kwam mede doordat na het vertrek van de gehate Wijnkoop als partijleider een aantal prominente NAS-leden tot de CPH was toegetreden, waardoor er in het bestuur van de vakcentrale een communistische meerderheid was ontstaan.⁸⁶ Bovendien was de NAS-leiding in de loop van 1925 meer geporteerd geraakt voor de internationale, 'revolutionaire' eenheidsgedachte. Hierop was de vorming van het Engels-Russische Eenheidscomité van grote invloed geweest. Het NAS was dermate onder de indruk van dit verbond, dat het in het hele land affiches ophing waarop de verbredering tussen de beide vakbewegingen was uitgebeeld.⁸⁷

Het NAS begon voortvarend met de uitvoering van de resolutie. Ondanks de bekende reserves zocht het bestuur toenadering tot Fimmen. Op pogingen een afspraak te maken, kreeg het evenwel nooit antwoord. Aan de afstand kon het niet liggen, schreef Sneevliet de RVI. 'Vondelstraat [waar Fimmens ITF gevestigd was] ist

nicht sehr weit entfernt vom Nassaukade [waar het NAS-secretariaat stond]. In Amsterdam bestehen dazu telephonische Verbindungen. Doch Fimmen schweigt.' Hij zou volgens Sneevliet in Nederland niet zijn vingers willen branden aan de eenheidskwestie.⁸⁸ De werkelijke reden was echter de aversie van de ITF-secretaris tegen de NAS-voorzitter. 'Sneevliet im besonderen ist ihm antipatisch', zo merkte de CPH-leiding, toen deze tevergeefs trachtte beide partijen nader tot elkaar te brengen. Fimmen wilde 'voorlopig' geen samenwerking met het NAS.⁸⁹

De verhouding tussen Fimmen en het NAS daalde tot het nulpunt toen Sneevliet in de herfst vernam dat de eerste een blad wilde uitgeven voor de linkervleugel van de sociaal-democratie, waarvan de redactionele lijn niet geheel zou overeenstemmen met de politiek van de Komintern. De NAS-voorzitter deed meteen zijn beklag bij Lozovski. 'Das kann wieder eine schöne Sache werden ... Ich fürchte dasz wir eine Zeitung für die Politik Fimmen-Wynkoop bekommen werden.' Sneevliet had Lozovski in augustus nog ontmoet in Parijs op het congres van de CGTU en herinnerde hem eraan dat deze zich toen had uitgesproken voor een snelle aansluiting van het NAS bij de RVI. Sneevliet verzocht de Rus zijn contacten met Fimmen aan te wenden om te voorkomen dat er een blad werd uitgegeven dat dat NAS-lidmaatschap zou bemoeilijken. Ook zou Moskou er bij Fimmen op moeten aandringen zijn eenheidstactiek meer met het NAS af te stemmen. Tegelijk sprak Sneevliet er zijn twijfel over uit of Lozovski's Parijse standpunt nog altijd van kracht was, want van de NAS-vertegenwoordiger in het Vollzugsbüro in Moskou had hij vernomen dat de RVI-secretaris de eenheidskwestie en niet de aansluiting van het NAS bij zijn organisatie de hoofdzaak vond.⁹⁰

Aansluiting NAS bij de RVI

Het NAS-bestuur was al bezig de eenheidsresolutie uit te voeren voordat het congres zich hierover had uitgesproken. Dit orgaan moest in december ook beslissen over de aansluiting van het NAS bij de RVI. Over beide kwesties werd in de tweede helft van 1925 in het NAS heftig gediscussieerd. Het bestuur haalde zelfs zijn vertegenwoordiger in Moskou, Van Wijngaarden, terug om in de vakcentrale de zaak voor de RVI te bepleiten. Een vertegenwoordiger van het Vollzugsbüro, om wie de NAS-leiding gevraagd had als steun bij de voorbereiding, kwam pas vlak voor het congres.⁹¹

In het debat blies BKSP-leider en NAS-lid De Kadt zijn 'ultra-linkse' partij behoorlijk mee. In *de Kommunist* betoogde hij dat aanvaarding van de eenheidsresolutie en aansluiting bij de RVI het einde van het NAS zouden inluiden. Onder druk van de opkomende 'rechtervleugel' op het vijfde wereldcongres van de Komintern had de RVI haar oorspronkelijke doelstelling – de vernietiging van het IVV – inge-reuild voor samensmelting met Amsterdam. Als het NAS tot de RVI zou toetreden, draaide dat op termijn uit op eenheid met het NVV. Het uiteindelijke resultaat was de ondergang van het NAS, aldus De Kadt. Volgens hem stond de vakcentrale te veel

onder invloed van de CPH – het omgekeerde dus van de kritiek van zijn tegenstanders, de ‘Wijnkoopianen’, die de partij ervan beschuldigden te zeer door het NAS te worden gedomineerd.⁹²

De Kadts mocht dan veel rumoer maken in zijn blad, binnen het NAS had hij weinig in de melk te brokkelen. De kwestie van het RVI-lidmaatschap bleek op het congres tijdens de kerstdagen van 1925 een gelopen race. Voor de derde keer sinds 1922 spraken de afgevaardigden zich hierover uit, en dit keer viel er over de uitslag niet te twisten: 119 stemden voor en vier tegen de aansluiting bij de RVI. De Kadts was de enige congresganger die zich van stemming onthield. In het referendum dat later werd gehouden, vormden de tegenstanders eveneens een zeer kleine minderheid.⁹³

Deze duidelijke zege voor de ‘Moscoviëten’ vloeyde voor een deel voort uit het feit dat veel tegenstanders de afgelopen jaren hun biezen hadden gepakt. Daarnaast had de NAS-leiding haar best gedaan het congres in de juiste sfeer te brengen om zo weifelmoedigen over de streep te trekken – volgens De Kadts om hen te ‘overdonderen’. Tussen de vergaderingen door bezochten de afgevaardigden een in de Amsterdamse haven afgemeerd schip uit de Sovjet-Unie, dat de toepasselijke naam Krasni Profintern (Rode Vakbondsinternationale) droeg. Het bezoek maakte diepe indruk, aldus de verslaggever van *de Tribune*: ‘In het donkere ruim van het schip rondom de buste van Lenin, stonden daar de mannen en vrouwen van velerlei landaard. In dit diepe binnenste van het Sowjetschip sloeg het proletarische hart onstuimig.’⁹⁴ Ook had het NAS-bestuur enkele buitenlandse gasten uitgenodigd, zoals Julien Racamond, die secretaris was van de enigszins met het NAS vergelijkbare CGTU uit Frankrijk. Zijn lofzang op de RVI zou voor een aantal twijfelaars de doorslag hebben gegeven.

Namens de RVI was de Spanjaard Nin, lid van het Vollzugsbüro, in Amsterdam aanwezig. Hij was een paar dagen eerder gearriveerd om samen met de top van het NAS het congres voor te bereiden. Voordat Nin uit Moskou vertrok, had de RVI-leiding de eenheidstactiek van het aspirant-lid besproken. Helemaal tevreden was zij niet. Lozovski meende dat het NAS te weinig aandacht schonk aan de linkervleugel in het NVV en niet voldoende aan het verwezenlijken van de eenheid deed.⁹⁵ Nin kreeg de opdracht mee het congres te laten instemmen met de marsroute die de RVI had uitgestippeld om de vakbewegingseenheid te verwezenlijken – dat wil zeggen het bijeenroepen van een landelijk en een internationaal congres. Voor geen van beide congressen voelde het NAS echter veel, zoals Moskou ook wel wist: Bouwman had het eerste nog in april tegenover Lozovski afgewezen, terwijl Dissel in de zomer van 1924 op het RVI-congres tegen het tweede had gestemd.

Binnen het NAS-bestuur bestond dan ook veel weerstand tegen het voorstel van Nin, ofschoon hierin wel nadrukkelijk als grondslag voor de nationale eenheid de ‘onverzoenlijke klassenstrijd’ werd genoemd. De RVI-vertegenwoordiger zette echter door. ‘J’ai insisté sur la nécessité absolue d’une telle déclaration en affirmant que l’adhésion du NAS ne nous intéresse que dans la mesure où les résolutions de l’I.S.R.

[RVI, GV] seront strictement appliquées par lui,' schreef hij Lozovski – de aansluiting moest per slot van rekening meer zijn dan een platonische liefdesverklaring. De NAS-leiding ging uiteindelijk akkoord, maar voegde aan Nins voorstel toe dat de eenheid vooral bereikt moest worden door de organisatorische uitbouw van de vakcentrale. Ook wees zij met nadruk alle pogingen af 'die de likwidatie van het N.A.S. zou teweeg brengen vóór de verwezenlijking van de Eenheid'. Nin onderstreepte dat de RVI het hiermee roerend eens was. Het congres nam deze verklaring en de eenheidsresolutie (overigens zonder te zijn ingelicht over de geheime bepalingen) daarna met overgrote meerderheid aan – inclusief een steunbetuiging aan Fimmen.⁹⁶

Sneevliet in Moskou uit de gratie

Na afloop van het congres bracht Sneevliet meteen de goede uitkomsten aan Lozovski over. De RVI-leider zond een hartelijk telegram terug.⁹⁷ De wederzijdse loftuitingen betekenden echter niet dat alles nu pais en vree was tussen Moskou en de NAS-voorzitter: Sneevliet stond daarvoor tezeer op de linkervleugel. Zijn banden met de in diskrediet geraakte KPD-leidster Fischer waren de op dit punt zeer gevoelige machthebbers in Moskou natuurlijk niet ontgaan. Bovendien hadden zij van Humbert-Droz alarmerende rapporten ontvangen over Sneevliets wispelturige optreden in de aanloop naar de Kamerverkiezingen van juli. Ook Ralf rapporteerde niet positief over hem. Het Präsidium nam het Sneevliet kwalijk dat hij met het RAC, de eigen lijst bij de Tweede-Kamerverkiezingen, een loopje met de discipline had genomen.⁹⁸ De top van de RVI en van de Komintern namen zijn weinig getrouwe opstelling hoog op, vooral ook omdat Humbert-Droz en Ralf hadden gewezen op de gevaarlijk grote invloed die het NAS op de CPH zou hebben – een indruk die Wijnkoop in zijn brieven aan Zinovjev poogde te versterken.⁹⁹ Tegen deze achtergrond valt het doordrijven van Nin in Amsterdam beter te begrijpen. De aanvaarding van de door hem opgestelde verklaring was een lakmoesproef voor de loyaliteit van het NAS-bestuur, Sneevliet inclusief, aan de RVI.

Ook Nin had grote bedenkingen ten aanzien van Sneevliet. Hij schreef Lozovski dat de aansluiting bij de RVI voor een belangrijk deel op het conto kwam van de NAS-voorzitter, die binnen zijn organisatie de centrale figuur was. Na deze pluim vervolgde hij aldus: 'Sneevliet est une homme dangereux, nous le savons d'ailleurs très bien, un aventurier ... Il oublie souvent qu'il est membre du Parti ... il est individualiste, inconsistant, rebelle à toute discipline. Il est profondément scissionniste et il a des sympathies secrètes pour Schumacher.' Laatstgenoemde was de Duitse afgevaardigde die evenals de NAS-delegatie op het derde RVI-congres tegen de eenheidsvoorstellen had gestemd. Bovendien meende Nin dat Sneevliet een hinderpaal vormde voor de vakbondseenheid, omdat Fimmen niets met hem te maken wilde hebben.

Volgens Nin was de CPH-top zich volkomen van de donkere kant van Sneevliet

bewust. De RVI-vertegenwoordiger had met enkele partijleiders over mogelijke oplossingen voor dit probleem gesproken. ‘J’ai dit nettement aux camarades du Comité Central qu’il fallait envisager dans un avenir prochain le remplacement de Sneevliet par un camarade, comme par exemple Bouwman, qui pourrait nous offrir plus de garantie.’ Deze wisseling van de macht moest vanzelfsprekend voorzichtig voorbereid worden, door de tegenstellingen tussen de NAS-voorzitter enerzijds en de groep rond Bouwman en Kitsz anderzijds aan te wakkeren. Later zou Sneevliet zich er inderdaad over beklagen dat Manuel Bouwman tegen hem trachtte op te zetten.¹⁰⁰

Vijfde Holländische Kommission

Terwijl in de herfst van 1925 in het NAS gediscussieerd werd over de RVI en de eenheid, woedde in de CPH de interne strijd voort. Deze nam steeds scherpere vormen aan. Een van de tonelen was het blad *de Communistische Gids*, dat in handen was van Wijnkoop-aanhangers. Manuel had de redactie al gekapitteld over haar ‘Partij-schadelijke’ geschrijf. In december besloot de CPH-leiding de uitgave van het tijdschrift te staken. Het ‘revolutionaire maandblad’ *Klassenstrijd* – met in de redactie Sneevliet, Roland Holst, Kitsz, De Leeuw en Postma – kwam er begin 1926 voor in de plaats. Anders dan zijn voorganger stond het blad niet onder de directe controle van de CPH-leiding, alhoewel bijna alle redactieleden partijlid waren.¹⁰¹

Ook in Rotterdam bleef het rommelen. Van Ravesteyn had in de gemeenteraad gezegd dat hij zich niet meer tot de CPH rekende omdat deze ‘syndicalistisch’ was geworden. De partijleiding ontwaarde hierin een poging tot scheuring, zo schreef Seegers aan de Komintern. ‘Diese Sache ist jetzt in ein Stadium getreten, dasz Euer Eingreifen unbedingt notwendig erscheint.’ Hij vroeg Moskou dringend Van Ravesteyn en zijn adjunct Van Burink uit de partij te zetten.¹⁰² De afdeling Amsterdam wilde niet wachten totdat het ЕККИ reageerde en nam zelf het heft in handen. Op initiatief van Mannoury besloot zij Van Ravesteyn en Wijnkoop voor roeyement voor te dragen. Het partijbestuur wilde echter niets doen zolang de zaak in Moskou lag.¹⁰³

Nog voordat Seegers’ brief in de Sovjet-Russische hoofdstad werd bezorgd, had de Komintern-top al besloten opnieuw een Holländische Kommission in te stellen, de vijfde op rij sinds de zomer van 1923. Humbert-Droz, Woog, Lozovski en enkele anderen moesten de Nederlandse partijkwestie weer onderzoeken.¹⁰⁴ De CPH stuurde Van Lakerveld naar Moskou. Daar stelde hij samen met Van Reesema een lovend rapport op over de prestaties van de nieuwe partijleiding. Over de oppositionele leiders werden harde woorden gesproken: zij zouden het partijwerk saboteren. Lisser en Robbers, die voor het volkscommissariaat van Financiën naar Moskou moesten, probeerden deze aantijgingen te ontzenuwen. Wijnkoop had hen gemachtigd voor hem te spreken.¹⁰⁵

Nadat de commissie een ontwerp-resolutie had opgesteld, boog het Präsidium

zich in november over de CPH. Alle kopstukken van de Komintern waren aanwezig, zoals Zinovjev, Kuusinen, Pjatzitzki, Lozovski, Humbert-Droz en Woog. De kwestie van de vakbewegingseenheid kreeg de meeste aandacht. Daarbij pakte de wat in de richting van de sociaal-democratie verlegde koers van de Komintern voor de Nederlandse partijleiding nadelig uit. Humbert-Droz sprak weliswaar zijn tevredenheid uit over de verbeterde betrekkingen tussen de CPH en het NAS, maar vond ook dat de partij het werk in het NVV verwaarloosde. Bovendien meende hij dat de nieuwe partijaanvoerders te veel de oren lieten hangen naar Sneevliet. Wijnkoop zou volgens de Zwitser van deze situatie gebruikmaken door de CPH in de hoek van het NAS te drukken.¹⁰⁶

Zinovjevs oordeel

Humbert-Droz' analyse werd gedeeld door Zinovjev. De Komintern-voorzitter waarschuwde voor een te eenzijdige oriëntatie op het NAS, wiens voorzitter hij eveneens ernstig wantrouwde. 'Sneevliet ist kein solider Arbeiterführer. Er könnte sehr gut morgen ein Richter sein.' De CPH moest zich volgens hem meer gaan richten op Fimmen, die door Moskou – zoals Wijnkoop goed begrepen had – veel belangrijker gevonden werd dan Sneevliet. De Komintern richtte zich op de linker-vleugel van de vakbeweging, aldus Zinovjev, 'und in diesem Sinne ist Fimmen ... ein Knotenpunkt. Sie müssen verstehen, dass die starke Seite von Wynkoop jetzt gerade das ist, dass er mit Fimmen zusammengehen will. Und Fimmen stand zu Wynkoop mit Vertrauen. Wenn Wynkoop trotzdem nicht verstanden hat, die richtige Linie zu finden, so musste man ihn trotzdem absagen für eine Zeit, es ist eben trotzdem, aber nicht wegen dem.'

Zinovjev was in het geheel niet uit op rehabilitatie van de 'rechtse' Wijnkoop, maar meende wel dat de teruggetreden Nederlandse partijleider in de vakbondskwestie in die tijd een juiste positie innam, en dat hij om deze reden nog de steun had van misschien wel de helft van de CPH-leden. Vanwege Wijnkoops gelijk op dit punt én om een mogelijke partijscheuring te voorkomen stelde de Komintern-voorzitter een weliswaar kritische, maar minder scherpe beoordeling van Wijnkoop in de ontwerp-resolutie voor – hetgeen tevens paste bij de meer naar de rechtse hoek draaiende wind in Moskou. 'Wir sollen nicht bei jeder Gelegenheit mit der grössten Kanone schießen gegen einzelne Parteiführer wie Wynkoop', aldus Zinovjev.¹⁰⁷

In overeenstemming met de opvatting van de Komintern-voorzitter werden de harde woorden aan het adres van Wijnkoop in de definitieve versie van de resolutie behoorlijk afgezwakt. Dat nam niet weg dat hem nog altijd wel de pin op de neus werd gezet. Het Präsidium verlangde van Wijnkoop dat hij zich openlijk achter het partijbestuur en de Komintern zou opstellen, nog voordat het partijcongres bijeen zou komen. Op deze bijeenkomst diende een nieuw partijbestuur te worden gekozen, waarin de verschillende stromingen (inclusief de Wijnkoop-richting) waren

opgenomen. Van Ravesteyn werd harder aangepakt: hij zou aansturen op een breuk met Moskou. Voor een goed verstaander was duidelijk dat hier met een royement werd gedreigd.

De partijleiding verkreeg nadrukkelijk de steun van de Komintern, maar moest wel het verwijs incasseren dat zij te veel concessies deed aan het NAS. Zij diende absolute prioriteit te geven aan het ontwikkelen van de linkervleugel in het NVV en dit niet aan Wijnkoop over te laten. De lof van het Präsidium in zijn open brief van september voor het ‘nauw strijdbondgenootschap’ van de CPH met het NAS had zo enkele maanden later plaatsgemaakt voor bezorgdheid en kritiek. Deze ‘rectificatie’ van de vakbondstactiek van de partij was het gevolg van de aanpassing van de Komintern-lijn onder invloed van de machtsstrijd in de top van de CPSU.¹⁰⁸

Wijnkoop ontzien; Sneevliet hard afgefallen

Het probleem voor de Komintern was dat de nieuwe CPH-leiding weliswaar zeer loyaal was en van goede wil, maar dat zij zich te veel op het NAS richtte en geen seriëuze contacten met Fimmen onderhield. Daartegenover stond dat Wijnkoop wél over goede connecties met deze door Moskou belangrijk geachte linkse sociaal-democraat beschikte. De ex-partijvoorzitter was echter tegelijkertijd ongezeglijk en stond bovendien als een aartsvijand van het NAS te boek. Over de aanhankelijkheid van partijleiders als De Visser en Manuel aan de Komintern bestond weinig twijfel, maar hoe men het ook wendde of keerde – Wijnkoops positie in de vakbewegingskwestie leek Moskou eind 1925 meer perspectieven te bieden dan die van zijn opvolgers.

Een onvoorwaardelijke veroordeling van Wijnkoop zat er dan ook niet in, zo liet Woog aan Amsterdam weten, ook al omdat Moskou bevreesd was dat een harde aanpak tot een scheuring in de partij zou leiden. De Zwitser beseftte dat het oordeel van de Komintern voor de partijleiding een zware tegenslag moest zijn. Volgens Woog had Wijnkoop hoop geput uit het feit dat de Komintern in het najaar van 1925 met de vervanging van Fischer door Thälmann het politieke zwaartepunt in de top van de KPD van de linkerzijde naar het midden had verschoven, zoals hierboven reeds is vermeld. Wijnkoop zou voor de CPH eenzelfde ontwikkeling verwachten. Hij trachtte die te bevorderen door het tegenover Moskou zo voor te stellen dat de Nederlandse sectie door haar oriëntatie op het NAS in ‘ultra-links’ vaarwater was beland. Wijnkoop zou volgens Woog als volgt speculeren:

in Deutschland ging es:	Brandler		
	Ruth [Fischer]	–	Thaelmann – ?
in Holland koennte es vielleicht:	Wijnkoop		
	Manuel, Seegers	–	Mittelgruppe – Wijnkoop (L. de Visser)

Het was vanzelfsprekend ongepast, aldus Woog, om Manuel, Seegers en Van Lakerveld als vertegenwoordigers van de voormalige ‘linkse’ oppositie in de CPH op één lijn te stellen met Fischer en Maslow maar, zo vervolgde hij, ‘es sind nicht alle Mitglieder der Exekutive davon überzeugt, dass eine Wiederholung (en miniature) des deutschen Falles in Holland ausgeschlossen ist’. De CPH-leiding moest daarom alle schijn vermijden dat zij onder de invloed van het NAS zou staan. Ook diende zij afstand te bewaren tot Sneevliet. Over hem schreef Woog dat hij destijds in Rotterdam al had gezien dat deze een ‘politischer Charlatan’ was – hetgeen pertinent onjuist was: de Zwitserse Komintern-vertegenwoordiger had destijds immers positief over de voorzitter van het NAS geoordeeld. Na het congres van de vakcentrale in december zou men Sneevliet aan de kant moeten schuiven. Zoals gezien zou ook Nin enkele weken later de politieke eliminatie van Sneevliet voorstellen.¹⁰⁹

Vanuit Moskou werd Wijnkoop op de hoogte gehouden door zijn vertegenwoordigers Lisser en Robbers. De berichten die de laatste verstuurd waren niet ongunstig: ‘Lakerveld, die we tegenover ons troffen, was dom en slap in zijn beantwoording als iemand, die een verloren zaak moet verdedigen.’¹¹⁰ Inderdaad was Van Lakerveld weinig ingenomen met de resolutie van de Komintern, die hij de dag voor kerst in Amsterdam bezorgde (zonder dat het NAS-congres er overigens weet van kreeg). Het document viel ook slecht bij Manuel en Brandsteder. Deze laatste, die namens de vakverenigingscommissie adviserend lid was van het partijbestuur, zei zich te ‘schamen’ voor het ЕККИ. Met Manuel was hij zeer teleurgesteld dat er nu weer niet met de voormalige partijleiders werd afgerekend. Beiden stemden tegen de Moskouse resolutie.¹¹¹

Wijnkoops vooruitzichten lijken te verbeteren

Na het voorbije ‘jammerjaar’ leek aan het begin van 1926 de lucht voor Wijnkoop op te klaren. Ten eerste was het nu voor iedereen zichtbaar dat Zinovjev in zeer zwaar weer verzeild was geraakt. Op het congres van de CPSU in december 1925 hadden Stalin en zijn acoliet Molotov de Komintern-voorzitter hard aangepakt. Na lezing van hun redevoeringen in *Inprekorr* schreef de sinds de herfst in Nederland verblijvende Rutgers aan Wijnkoop: ‘De positie van Zinovjev is wel heel wat meer geschokt dan ik tot nu toe aannam ... Stalins uitspraak: “wir sind gegen die Absägungspolitik, die widert uns an”, zal ook voor de Holl. verhoudingen gevolgen kunnen hebben.’¹¹² Wijnkoop was met de uitkomsten van het partijcongres zeker ingenomen. ‘Daar heeft mij dunkt in zekeren zin het werkelijke Leninisme onder Stalin, Derzjinski, Tomski etc. het van het linksch opportunisme gewonnen.’ Maar of deze wending consequenties zou hebben voor het conflict in de CPH – zoals Rutgers voorspelde – betwijfelde hij, zolang in de gecentraliseerde Komintern Moskou de autonomie van de secties bleef beknotten. ‘Het blijft ten slotte hetzelfde of bij oekaze uit M. [oskou] die of die ten troon geheven wordt. De fout zit in het middel der oekaze. Moskou, waarvan wij ook een integreerend deel uitmaken, kan en moet ééne internationale

politiek vaststellen en handhaven; maar de uitvoerders van die politiek – en niet van een andere! – moeten door de partij worden aangewezen.¹¹³

Een tweede meevaller was de brief van de Komintern. Wijnkoop was weliswaar teleurgesteld dat Moskou zich had laten wijsmaken dat zijn opvolgers de juiste eenheidstactiek konden doorvoeren, maar het was hem niet ontgaan dat De Visser, Manuel en Seegers op de vingers waren getikt voor hun op het NAS gerichte opstelling. Vriend en vijand waren het erover eens dat dit vermaan hun autoriteit aantastte. ‘Man glaubt in der holländischen Partei die Position der jetzigen Parteileitung sei mehr oder weniger erschüttert und man [de Komintern, Gv] wolle sich wieder einigermassen auf die Wynkoop-Gruppe orientieren,’ zou Rutgers later in Moskou verklaren.¹¹⁴

Toen eind januari het sociaal-democratische dagblad *het Volk* de door de Komintern als vertrouwelijk bestempelde resolutie afdruckte, werd al snel beschuldigend in de richting van Wijnkoop gekeken. Hij had er per slot van rekening baat bij het Moskouse oordeel in de openbaarheid te krijgen. Doordat de partijleiding de rondgezonden kopieën van de resolutie allemaal op een verschillende manier had gemerkt, meende zij met zeer grote waarschijnlijkheid Wijnkoop als boosdoener te kunnen aanmerken. Deze ontkende echter heftig en zag in de aantijging een poging het ЕККИ tegen hem op te hitsen.¹¹⁵ Wijnkoop keerde zich evenzeer tegen beschuldiging dat hij de hand had gehad in de publicatie door *het Volk* van een openhartige brief van *Tribune*-hoofdredacteur Wins aan Humbert-Droz. De partijleiding meende dat Wins hiermee buiten zijn boekje was gegaan en zette hem uit zijn functie.¹¹⁶

De ‘Wijnkoopiaanse’ oppositie volhardt in haar verzet

De uitspraak van Moskou gaf de oppositie weer moed – in ieder geval de dissidente Rotterdammers. Tegelijk met de resolutie had de Komintern ook richtlijnen gegeven om de problemen in de havenstad op te lossen. Deze kwamen erop neer dat alle leden van de oude en de nieuwe afdeling (inclusief de geschorste) werden uitgenodigd voor een gezamenlijke bijeenkomst. Na het voorlezen van de Moskouse resolutie diende iedereen te verklaren loyaal te zullen zijn aan de partijleiding en de Komintern. Vervolgens zouden alle disciplinaire maatregelen worden opgeheven en kon er een nieuw afdelingsbestuur worden gekozen. De ‘oude’ afdeling wees dit voorstel echter unaniem af. Van Burink eiste dat eerst alle schorsingen werden opgeheven, voordat er verder gepraat zou worden.¹¹⁷

Inmiddels was deze dissidente afdeling betrokken bij de organisatie van een landelijk treffen van de oppositie in januari in Amsterdam. Op deze conferentie waren zeventig personen uit 32 afdelingen aanwezig. De partijleiding werd de toegang geweigerd.¹¹⁸ Ceton en Van Ravesteyn zetten zich scherp af tegen de Komintern en meenden dat de СРН meer autonomie moest opeisen – het kernpunt in het oppositionele program. De voormalige partijtheoreticus gaf ongezouten zijn oordeel over

de Komintern. Deze zou steeds meer zijn gaan lijken op een kerkgenootschap: ‘Let-terknechterij, dorre tekstaanbidding, gelooven op gezag, autoriteitsvrees, het zinne-loos spelen met en aanhalen van “teksten” der kerkvaders ... ziedaar zoo eenige ver-schijnselen, die men bij de Comm. Intern., hoe jong ze ook is, reeds nu maar al te duidelijk kan waarnemen.’ De crisis in de CPH zou symptomatisch zijn voor deze ‘dogmatische, ecclesiastische, formalistische verstarring’.¹¹⁹ De oppositie eiste opheffing van de spreekverboden en schorsingen en het bijeenroepen van een con-gres dat vrij was om een nieuwe partijleiding te kiezen. Voor de CPH-top was het geen vraag waaraan de onbuigzaamheid van de Wijnkoop-aanhangers te wijten was. Verbitterd schreef ze aan Moskou: ‘Wie Ihr ersieht fühlt sich die Rechte Opposi-tion durch die Resolution des ЕККИ’s gestärkt.’¹²⁰

Terwijl Van Ravesteyn de frontale aanval zocht, hield Wijnkoop vast aan zijn meer voorzichtige tactiek van obstructie. Eind januari vervoegde hij zich eindelijk bij het partijbestuur voor een gesprek. Toen De Visser hem de decemberresolutie voorlas en hem vroeg loyaal mee te werken aan de doorvoering van de besluiten van de Komintern en de nieuwe partijleiding, weigerde Wijnkoop echter op forme-le gronden zo’n verklaring te geven.¹²¹ Ook negeerde hij het hem opgelegde spreek-verbod en hield hij overal in het land redevoeringen voor geestverwante afdelingen.

Zesde Erweiterte Exekutive

Wijnkoop besloot ook af te zien van het bijwonen van de zesde Erweiterte Exekuti-ve, die half februari 1926 in Moskou bijeenkwam. De uitnodiging van Humbert-Droz namens het ЕККИ – waarvan Wijnkoop lid was – negeerde hij. Met Kruyt had hij afgesproken dat deze wanneer hij naar Moskou zou gaan bij Manoeïlski de zaak van de oppositie zou bepleiten. Kruyt kon echter niet weg uit Berlijn.¹²²

De crisis in de CPSU wierp haar schaduw over het plenum, alleen al omdat er officieel niet over gesproken werd. De bijeenkomst onderschreef de gematigde poli-tiek van de Komintern. Het uitbreken van de wereldrevolutie in een periode van kapitalistische stabilisatie werd weinig waarschijnlijk geacht. De nadruk moest val-len op de opbouw van het ‘socialisme in één land’ en op de bescherming van de Sov-jet-Unie als proletarisch bolwerk tegen de imperialistische dreiging. Alle middelen die deze doelen dienden waren acceptabel, ook wanneer zij indruisten tegen de belangen van de zusterpartijen van de CPSU. Deze moesten de steun zien te verwer-ven van de sociaal-democraten, teneinde de Moskou-vijandige regeringen van hun landen onder druk te zetten.¹²³

De Komintern werd zo steeds openlijker het verlengstuk van de binnen- en bui-tenlandse politiek van de Sovjet-Unie. Op het plenum kwam hiertegen verzet van de Italiaan Amadeo Bordiga. De notoire linkse opposant was eigenlijk de enige die zijn stem verhief – waarvoor hij overigens de warme instemming kreeg van De Kadt, die zich in *de Kommunist* bijzonder opwond over de wijze waarop Moskou de Internationale dicteerde. Bij het afslaan van de ‘ultra-linkse’ aanvallen van Bordiga

stonden Boecharin en Manoeïlski in het voorste gelid. Het ging hun hier niet alleen om het veiligstellen van het Sovjet-staatsbelang, maar ook om het verder verzwakken van de positie van Komintern-voorzitter Zinovjev.¹²⁴

Het feit dat de zesde Erweiterte Exekutive in het teken stond van de strijd tegen 'ultra-links', betekende overigens niet dat de rechterzijde in de Komintern er ongeschonden van afkwam. Zinovjev wees erop dat het 'rechtse' gevaar ook nog altijd bestond, zoals 'in Holland, wo Führer wie Wynkoop und Ravesteyn einen ganz unzulässigen Standpunkt vertreten'.¹²⁵ Deze opmerking was partijsecretaris Seegers uit het hart gegrepen. Hij was samen met Van der Glas namens de partijleiding naar Moskou gekomen. Op het plenum onderschreef Seegers geheel de lijn van de Komintern, maar plaatste daarbij één kanttekening. 'Wenn ich an der Haltung der Exekutive etwas zu kritisieren habe, so nur, dass nicht scharf genug gegen die holländische Rechte gekämpft wird.' Seegers verklaarde dat Wijnkoop en Van Ravesteyn hun fractievorming voortzetten en dat zij de laatste Komintern-resolutie negeerden. Deze uitspraak van Moskou was volgens de partijsecretaris niet duidelijk genoeg geweest. 'Ich hoffe, dass man hier beschliessen wird, ganz scharf gegen diese rechte Fraktion aufzutreten'.¹²⁶

Zesde Holländische Kommission

Seegers leek op zijn wenken te worden bediend. In opdracht van het Sekretariat stelde Humbert-Droz tijdens het plenum weer een Holländische Kommission in, die de Zwitser zelf voorzat.¹²⁷ Zijn landgenoot Woog was erin opgenomen, alsmede de Rus Isaak Kornbloem, de Duitser John Schehr, de Belg Van Overstraeten, Seegers en Van Reesema. Op de eerste zitting waren Rutgers en Anton Struik uitgenodigd om hun mening te geven over de problemen in de CPH. Beiden waren net van verlof in Nederland teruggekeerd naar Moskou, waar zij enkele dagen verbleven voordat zij zouden doorreizen naar Kemerovo in Siberië. Rutgers had het eerder in Moskou altijd voor Wijnkoop opgenomen, maar nu liet hij hem vallen. Een compromis waarbij de Wijnkoop-groep in de partijleiding werd opgenomen was niet meer mogelijk: de persoonlijke verhoudingen waren te zeer verstoord. Rutgers rekende dit vooral Van Ravesteyn aan. 'Die Haltung von Wynkoop ist etwas weniger schroff, aber ... seine ganze Haltung bedeutet, dass er sich nicht der jetzigen Parteileitung unterordnen will'.¹²⁸

Met Struik was Rutgers van mening dat de Komintern nu onomwonden partij moest kiezen voor De Visser, Seegers en Manuel. Hij verwachtte niet dat Wijnkoop en Van Ravesteyn een nieuwe partij zouden oprichten, zeker niet wanneer de Komintern het tweetal tegen elkaar uit zou kunnen spelen. Rutgers stelde voor Van Ravesteyn niet meteen, maar pas op een spoedig te houden congres voor roeyement voor te dragen. Wanneer een meerderheid van de congresafgevaardigden hiervoor was, zou Wijnkoop zijn oude vriend waarschijnlijk wel laten vallen.

Opnieuw vroegen de anti-Wijnkoop-gezinde krachten in de CPH om een duidelijke

lijke keuze van de Komintern-top, maar wederom twijfelde deze. De grootste angst van Humbert-Droz en de andere leiders bleef een partijscheuring. Daarbij kwam dat Moskou evenals in december 1925 van mening was dat de vakbondspolitiek van de CPH zich meer op de linkervleugel van het NVV moest richten, teneinde Wijnkoop (die op dit punt dicht bij de Komintern stond) de wind uit de zeilen te nemen. De strijd tegen de ‘rechtse’ fractie had niet uitsluitend een disciplinaire maar ook een politieke kant, aldus Humbert-Droz. Toch was ook hij van mening ‘dass wir diese Undiszipliniertheit aufs schärfste verurteilen, diesen Aufstand in der Partei, das kann nicht länger geduldet werden’.¹²⁹

Tot groot verdriet van Seegers besloot het Präsidium onder voorzitterschap van Zinovjev eind maart de deur voor de oppositie weer niet helemaal dicht te gooien. De Komintern veroordeelde in dreigende en scherpe bewoordingen het fractionerende optreden van de ‘rechtse’ leiders, maar gaf ze nog een laatste kans. Van Van Ravesteyn werd geëist dat hij zijn tegen de CPH gerichte schrijverij in de burgerlijke pers – ‘das schwerste Verbrechen, dessen sich ein Kommunist schuldig machen kann’ – onmiddellijk zou staken. Als hij ermee doorging, moest het in mei te houden congres zich uitspreken over zijn royement. Ook de dissidente afdeling Rotterdam kreeg nog één keer de gelegenheid op haar schreden terug te keren. Wanneer zij echter volhardde in haar afwijzing van het eerdere voorstel van Moskou, dan plaatste zij zich hiermee buiten de CPH.¹³⁰

Komintern-delegatie naar Nederland

Hoewel de Komintern de oppositie voor het laatst waarschuwde, trachtte zij nog steeds een breuk in de CPH te voorkomen. Humbert-Droz schreef de partijleiding alles te doen om de crisis zonder royementen en afsplitsingen op te lossen. Moskou besloot ook een delegatie naar Nederland te sturen. Deze kreeg van de vakbondscommissie van de Komintern – waarvan onder meer Zinovjev, Pjatnitski, Lozovski, Humbert-Droz en Nin deel uitmaakten – vergelijkbare instructies mee. ‘La délégation doit combattre tout esprit et toute politique scissioniste autant au sein de la Centrale qui est inclinée à poursuivre une politique d’exclusion, que parmi les membres de l’opposition dont l’attitude tend nettement à la scission ... La délégation doit s’efforcer de tout faire pour éviter une scission ou une série d’exclusions,’ schreven Humbert-Droz en Nin, die namens de commissie de directieven uitwerkten. Mocht het onverhoopt toch tot een scheuring komen, dan moest alle schuld hiervoor bij de oppositie worden gelegd.¹³¹

De Komintern-afvaardiging die deze delicate kwestie tot een goed einde moest brengen, bestond uit de Belg Edouard van Overstraeten (1891–1981) en de Duitser Edwin Hoernle (1883–1952). De laatste was niet geheel onbekend met de CPH: in 1923 was hij door het Präsidium samen met Radek benoemd tot referent voor onder meer de Nederlandse sectie. Hij behoorde tot de middengroep in de KPD-leiding.¹³² Van Overstraeten, lid van het Belgische parlement, kende de CPH van nabij. Zijn

benoeming had voor Wijnkoop en Van Ravesteyn iets vernederends: aan het begin van de jaren twintig hadden zij immers Van Overstraeten en andere Belgische communisten bijgestaan bij de vorming van een communistische partij.

Van Overstraeten kwam op 16 april in Amsterdam aan, een paar dagen voordat Hoernle arriveerde. Tot het einde van de maand voerden zij samen uitvoerige gesprekken met alle betrokkenen in het conflict. Hierover brachten zij gedetailleerd verslag uit aan Moskou. Het werd hun al snel duidelijk dat de partijleiders het liefst meteen de ‘rechtse’ aanvoerders zouden royeren, zonder eerst te pogen de arbeiders die achter Wijnkoop stonden voor zich te winnen. Hoernle meende hierin de hand van Sneevliet en Bouwman te ontwaren. ‘Sie sind unbestreitbar beeinflusst durch die Führer der NAS’, zo meende hij, hetgeen eveneens zou blijken uit hun sceptische kijk op Fimmen.¹³³

De delegatie bezocht ook enkele keren de ‘oude’, dissidente afdeling in Rotterdam. De bereidheid van Van Ravesteyn om mee te werken bleek nihil. ‘Dès le début V. R. [avesteyn] marque sa méfiance à l’égard du Comintern’, aldus Van Overstraeten. De ex-partijleider stelde als voorwaarde dat eerst alle schorsingen werden opgeheven. Ook wilde hij zich niet uitspreken over zijn medewerking aan burgerlijke kranten.¹³⁴

Na twee weken vertrokken de beide delegatieleden weer. Eigenlijk hadden zij tot het CPH-congres in Nederland moeten blijven, maar beiden hadden dringende bezigheden in hun eigen land.¹³⁵ Van Overstraeten kwam na een week even uit België over om een vergadering van de oude afdeling Rotterdam bij te wonen. De Komintern-vertegenwoordiger had het zwaar te verduren gekregen, zo schreef Van Ravesteyn – die de bijeenkomst voorzat – aan Wijnkoop. ‘Overigens, wat is het een akelige, oppervlakkige schreeuwlelijk geworden. Hij was nogal zenuwachtig.’¹³⁶ Van Overstraeten betoogde dat leden van een communistische partij zonder voorbehoud een verzoek van Moskou dienden in te willigen. Hij waarschuwde de aanwezigen nogmaals dat zij zich met een afwijzing automatisch buiten de CPH en de Komintern plaatsten. De afdeling hield echter vast aan de onherroepelijke intrekking van de schorsingen, de terugkeer van de ‘nieuwe’ afdeling naar de ‘oude’ en vrije bestuursverkiezingen. Van Overstraeten kon onverrichter zake huiswaarts keren. Vanuit Brussel rapporteerde hij aan Moskou: ‘La scission est donc accomplie à Rotterdam.’ Het partijbestuur verklaarde dat de weerbarstige Rotterdammers niet langer als partijleden werden beschouwd.¹³⁷

Vorbereitung van het partijcongres

Na het Rotterdams echec sprak Van Overstraeten in zijn verslag aan de Komintern-leiding het vermoeden uit dat de ‘rechtse’ leiders nu op een partijscheuring zouden aansturen. Zijn voorgevoel was juist: Ceton, Brommert en Hoogcarspel hadden inderdaad al een plan gesmeed waarvan Wijnkoop en Van Ravesteyn later op de hoogte werden gesteld. Aan het begin van het congres moest de oppositie de toela-

ting eisen van de volgens haar onrechtmatig geschorste afdeling Rotterdam. Wanneer dit werd geweigerd, zou zij opstappen.¹³⁸

De leiding van de CPH kreeg lucht van deze voornemens. Vanwege de te verwachten moeilijkheden stelde Van Overstraeten voor dat Moskou als zijn gedelegeerde Humbert-Droz zelf naar het partijcongres zou sturen.¹³⁹ De Komintern-top liet het echter aan de Belg en Hoernle over. Deze laatste kwam een kleine week voor het congres naar Amsterdam om de partijleiding te assisteren bij de voorbereidingen. Zijn commentaar op de verschillende ontwerp-resoluties viel bij Manuel en anderen niet in goede aarde. ‘Man war deutlich darüber verstimmt, dass ich auf gewissen Änderungen und Konkretisierungen bestand.’¹⁴⁰ Hoernle verzocht Wijnkoop voor de laatste maal om te reageren op de resoluties van de Komintern. De ex-partijleider maakte zich er weer met een dooddoener van af.¹⁴¹

Naast de Komintern-leiding zonden enkele andere instanties in Moskou eveneens afgezanten naar het CPH-congres. De KJI liet zich vertegenwoordigen door de Duitser Richard Gyptner. Hoofddoel van zijn reis was het congres van de CJB, dat een week later zou worden gehouden.¹⁴² De Org-Abteilung van de Komintern stuurde via de KPD eveneens een speciale instructeur, Otto Unger.¹⁴³ Deze Moskouse afdeling had in *de Tribune* de congresagenda gezien en miste daarop onderwerpen als het koloniale vraagstuk en de partijorganisatie. Op haar initiatief verzocht het Sekretariat meteen de CPH-leiding deze punten toe te voegen, hetgeen ook gebeurde.¹⁴⁴

Het uur der waarheid

Vroeg in de middag van zaterdag 22 mei opende partijvoorzitter De Visser het congres van de CPH.¹⁴⁵ Het oude driemanschap was niet aanwezig. De oppositie verlangde volgens plan vrijwel onmiddellijk de toelating van de ‘oude’ afdeling Rotterdam. Onder groot lawaai verklaarde De Visser dat de afdeling zichzelf buiten het congres had geplaatst door de voorwaarden van de Komintern te verwerpen. De besluiten van Moskou dienden te worden geëerbiedigd, aldus de partijvoorzitter. ‘Wij zijn geen nationaal, autonoom organisatietje, maar we zijn sectie der Communistische Internationale.’ Hij gaf echter gelegenheid achter gesloten deuren de oppositionele eis te bespreken, zonder overigens een duimbreed te wijken: de enige mogelijkheid die Rotterdam restte was beroep aantekenen bij het EKKI. De vergadering volgde de partijleiding en besloot met 1023 stemmen tegen 276 de dissidente Rotterdammers niet tot het congres toe te laten. De oppositie verliet vervolgens de zaal.

Een dag later werd er nog een laatste vertwijfelde verzoeningspoging ondernomen. In het bijzijn van Hoernle en de inmiddels ook gearriveerde Van Overstraeten overlegde de oppositie met haar voormannen Wijnkoop en Ceton – Van Ravesteyn hield zich afzijdig. Het tweetal stelde zich onbuigzaam op. Wijnkoop wilde niet op het congres verschijnen om zich te verdedigen, omdat hij de rechtmatigheid van de

bijeenkomst betwistte. ‘Er spricht vom weissen Terror der Exekutive,’ schreef Hoernle aan Moskou.¹⁴⁶ Terug op het congres verklaarde de woordvoerder van de oppositie dat 22 afdelingen definitief opstapten, samen goed voor 380 leden.

Het congres nam daarna met slechts twee stemmen tegen een door Hoernle opgestelde, vlijmscherpe resolutie tegen de oppositieleiders aan. Vastgesteld werd dat Wijnkoop, Van Ravesteyn en Van Burink hun ‘ophitsing’ tegen het NAS hadden voortgezet en zich schuldig hadden gemaakt aan ‘systematische obstructie en sabotage ... door het vormen van een fractie tegen de partijleiding en Komintern’. Zij moesten deze doodzonden met hun roeyement bekopen, evenals later Ceton. Op voorstel van Hoernle namen twee vertegenwoordigers van de ‘loyale’ oppositie – dat deel van de medestanders van Wijnkoop dat eieren voor zijn geld had gekozen – zitting in het partijbestuur. Van het Reve en Knuttel maakten zo hun opwachting. De laatste bevond zich in het gezelschap van de door hem verfoeide Sneevliet, die samen met Bouwman namens het NAS tot het partijbestuur toetrad. Kennelijk leefden de vroegere bezwaren tegen zo’n personele unie in de vakcentrale niet meer.¹⁴⁷

Nadat in de zomer van 1925 de achterban van het driemanschap door toedoen van Humbert-Droz was gescheurd, raakten de voormalige partijleiders nu opnieuw een deel van hun aanhangers kwijt. Oude persoonlijke en politieke sympathieën legden het af tegen de angst buiten de Komintern te raken. Na afloop van het congres verzocht Hoernle Moskou een ervaren vertegenwoordiger naar Nederland te sturen om de partijleiding te helpen de rest van de oppositie terug te winnen en de bolsjewisatie aan te vatten. ‘So wie ich die Genossen kennen gelernt habe, glaube ich nicht, dass sie ohne konkrete Anleitung durch einen Instruktor der Komintern werden imstande sein, wirklich eine Änderung herbeizuführen.’¹⁴⁸ Ook vroeg Hoernle de Exekutive zo snel mogelijk de congresbesluiten officieel goed te keuren, inclusief de roeyementen van Wijnkoop en Van Ravesteyn. Dit was noodzakelijk omdat de Wijnkoop-aanhangers bleven volhouden dat zij op de lijn van Moskou stonden. Een aantal van hen meende tevens dat het slechts een kwestie van tijd was dat het driemanschap alsnog in het gelijk gesteld zou worden. ‘Die Komintern werde alle Beschlüsse des Kongresses wieder rückgängig machen, sobald die “Stalin-Linie” im Gegensatz zur “Sinowjew-Linie” sich durchgesetzt habe,’ luidde de verwachting.¹⁴⁹

Om de autonomie

Achteraf bezien is het ironisch dat de oppositie haar hoop uitgerekend op Stalin vestigde als degene in Moskou die de secties binnen de Komintern meer autonomie zou gunnen. Hoewel de secretaris van de CPSU pas later zijn ware dictatoriale aard zou tonen, stond hij ook al in het voorjaar van 1926 zeker niet te boek als het toonbeeld van democratische wellevendheid. De Poolse communisten hadden al twee jaar eerder zijn harde hand gevoeld. De verwachtingen van de ‘Wijnkoopianen’ laten evenwel duidelijk zien wat voor hen de inzet in het conflict in de partij (en in de CJB) was: een grotere speelruimte voor de CPN binnen de Komintern – iets wat

het driemanschap ook altijd voor ogen had gestaan. Deze eis was voor de dissidenten een *conditio sine qua non*; al het andere vloeide hieruit voort. In een motie van de afdeling Almelo, die binnen de partij als het min of meer officiële program van de oppositie gold, werd gepleit ‘voor organisatorische zelfstandigheid der nationale secties tegenover de Internationale. Dat iedere sectie gerechtigd is die leiding te kiezen die hij wil’. Wijnkoop, Van Ravesteyn en Ceton waren het hiermee allen hartgrondig eens.¹⁵⁰

De door het ingrijpen van Humbert-Droz in mei 1925 aan de macht gekomen nieuwe partijleiders wezen deze aanspraak op intern zelfbeschikkingsrecht resoluut van de hand. In een reactie op de Almelse motie deden zij die af als een overblijfsel van de oude sociaal-democratische mentaliteit in de partij. ‘Wij hebben een Internationale, met een internationale leiding, die het recht en de plicht heeft, aan de nationale onderdelen in ieder opzicht leiding te geven.’ Dat de CPSU zich aan de spits van de Komintern stelde, vonden De Visser en de zijnen volstrekt logisch. Iedereen, ook de tribunistische generatie, diende te erkennen dat ‘in de Internationale, door tal van historische omstandigheden, de leiding berust bij het Russische proletariaat’.¹⁵¹ Evenals de Wijnkoop-aanhangers hielden de voormalige oppositionelen zo ook vast aan hun tactiek van voor de machtswisseling. Waar ze vroeger bij Moskou aanklopten in hun verzet tegen het heersende driemanschap, daar vroegen ze nu steun in de strijd tegen de ‘Wijnkoopiaanse’ rebellen. Vanzelfsprekend beloofden zij trouw aan hun beschermheren die hen – nadat het driemanschap dienst had geweigerd – per slot van rekening in het zadel hadden geholpen.

De interventie van Humbert-Droz had als consequentie dat de Komintern de teugels meer in handen nam. In de periode die volgde op de machtswisseling nam de bemoeienis van Moskou met de Nederlandse sectie behoorlijk toe. In de voetstapen van de Zwitserse afgevaardigde verbleef Ralf in de zomer van 1925 anderhalve maand in Nederland, deels in gezelschap van Williams. De KJI zond twee vertegenwoordigers naar het congres van de CJB. Met de Kerstdagen bezocht Nin voor de RVI het NAS-congres.¹⁵² In het voorjaar van 1926 stationeerde de Komintern Van Overstraeten en Hoernle enkele weken in de CPH. De laatstgenoemde drukte zijn stempel op de resoluties die door het partijcongres werden aangenomen; bovendien bemoeide hij zich met de samenstelling van het partijbestuur. De Org-Abteilung liet zich op deze bijeenkomst door Unger vertegenwoordigen (die de resolutie over de organisatorische taken opstelde); de KJI door Gyptner (die later eveneens het congres van de CJB bijwoonde). Daarnaast werd zowel aan het einde van 1925 als in het begin van 1926 nog een delegatie van de CPH naar Moskou ontboden.

In al deze contacten met de Komintern werd één ding duidelijk, namelijk dat de invloed van de CPH-leiding op de koers van haar partij kleiner werd. Dit werd mede veroorzaakt door de door haar toegejuichte Russische dominantie in de Komintern. Juist door de hegemonie van de bolsjewieken was de wereldorganisatie gevoelig voor koerswijzigingen van de CPSU, die op hun beurt vaak weer het gevolg

waren van de rivaliteiten binnen de partijtop in het Kremlin. Zoals gezien deed deze kettingreactie zich men name gelden op het terrein van de vakbeweging. De uitkomst hiervan was dat Moskou in december 1925 de tactiek van de CPH corrigeerde, waardoor de partij zich weer wat lossier moest maken van het NAS.

Voor wat hoort wat – van de nieuwe partijleiders werd een grote inschikkelijkheid gevraagd. Hun meegaandheid was de prijs die ze moesten betalen voor de steun van de Komintern. Zij sloegen daarmee de weg in die van loyaliteit zou leiden naar serviliteit. Lang niet iedereen zou dit pad tot het einde bewandelen – zo zouden Roland Holst, Sneevliet en het NAS al snel afhaken.